

LEARN
YOUR
RIGHTS

Skritt for skritt

Materiell til undervisning om menneskerettigheter
Undervisningsopplegg for grunnskolen

2a

Amnesty International Norge

Skritt for skritt

*Materiell til undervisning om menneskerettigheter
Del 2a: Undervisningsopplegg for grunnskolen*

Basert på Amnesty International, First Steps (London 1996)
Redigert og supplert av Gerald Kador Folkvord
under medvirkning av Vibeke Eikås og Jon Trana

Arbeidstekster og kopieroriginaler på nynorsk kan lastes ned fra AI Norges hjemmeside,
www.amnesty.no, eller bestilles under 22 40 22 00.

© Amnesty International Norge 2002

Det er tillatt å kopiere enkeltsider til bruk i undervisningssammenheng

Layout og trykk: Borg as, Oslo

Papir: Cuclus offset 200/80g (100% resirkulert og klorfritt)

Forsidebilde: Ray Tang/Rex Features/All Over Press

Innledning

Kjære lærere!

Denne boken inneholder øvelser for arbeid med temaet menneskerettigheter med elever på barne-, mellom- og ungdomstrinnet. Det er mange forskjellige temaområder som blir dekket, men hovedvekten ligger på utviklingen av elevenes bevissthet, kunnskaper og ferdigheter i forhold til verdier som gjensidig respekt, solidaritet og ikke minst deres eget menneskeverd og egne rettigheter.

Øvelsene omfatter et bredt spekter av metoder, med sterkt fokus på interaktiv læring, og er forsøkt tilpasset rammebetingelsene i en vanlig norsk skole. Tidsrammen for de forskjellige aktivitetene strekker seg fra 30 minutter til opplegg som elevene skal arbeide med over flere uker. I denne sammenhengen er betegnelsen **prosjekt** brukt til å beskrive oppgaver som skal løses selvstendig av elevene utenfor de vanlige undervisningstimene. I noen tilfeller vil opplegget ikke tilsvare et "prosjekt" i skoleverkets offisielle språkbruk, men vil kunne brukes som et godt grunnlag for dette.

Hver øvelse i denne boken innledes av en kort oversikt over:

Tema: Temaområdene øvelsen berører

Mål: Hva øvelsen skal oppnå

Når: I hvilken sammenheng øvelsen passer best eller hvilke forutsetninger elevene trenger for å gjennomføre den

Alder: Aldersgrensen må bare forstås som forslag. Læreren må selv vurdere om øvelsen er for krevende eller for barnslig for elevene

Metode: Undervisningsteknikken som hovedsaklig blir brukt (f.eks. gruppediskusjon, rollespill, medieanalyse, osv.)

Tid: Tiden man trolig vil trenge for øvelsen er oppført i undervisningstimer ("UT"). I praksis vil tiden være avhengig av mange faktorer, først og fremst elevenes modenhet, iver og dagsform. Ofte vil det også være mulig å styre tidsbruken ved å tillate mer eller mindre diskusjon

Hjelpemidler: Spesielle hjelpemidler, kopioriginaler osv. man vil trenge for øvelsen.

De fleste øvelsene inneholder forslag til **Videre arbeid**, dvs. idéer for hvordan man kan bygge videre på øvelsen. Noen ganger finnes det også **Alternativer** for å variere aktiviteten, tilpasse den til en annen aldersgruppe eller utvide den til et større prosjekt.

Noen av de brukte teknikkene (som f.eks. rollespill, forumteater, impulsrunde, osv.) er beskrevet nærmere i *Skrift for skritt 1: Innføring og praktiske hjelpemidler*, der det også er oppført en rekke kilder for nærmere informasjon. I denne boken finnes det også kopioriginaler for FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene og en forenklet utgave av FNs Barnekonvensjon. Kopioriginalene på nynorsk, flere internasjonale menneskerettighetsdokumenter og alle tekster til "Skrift for skritt" er dessuten lagt ut på AI Norges nettside, www.amnesty.no

For øvelser på engelsk, fransk, tysk, spansk eller russisk og annen informasjon ta kontakt med:

Amnesty International Norge, postboks 702 sentrum, 0106 Oslo, tlf. 22 40 22 00, e-post: learn.your.rights@amnesty.no

Lykke til med mange spennende undervisningstimer om menneskerettighetene!

Innholdsfortegnelse *)

Første kontakt med menneskerettighetene

Det jeg trenger mest (fra 5)	6
Behov og ønsker (6-10)	6
Et menneskerettighetstre (fra 11)	8
Menneskerettighetsbokser (fra 10)	10

Våre rettigheter

Bli kjent med Verdenserklæringen (fra 11)	12
Gjett hvilken rettighet jeg har! (fra 9)	13
Skattejakt (9-14)	13
Rettigheter i hverdagen (fra 8)	14
Når kan jeg ...? (fra 9)	15

Mangfold, respekt for hverandre

Det er meg (fra 5)	18
Opp med hendene! (5-11)	19
Barn i hele verden (fra 7)	19
Budskap til stjernene (fra 9)	20
Gutten med to øyne (fra 5)	21
Hvordan har du det? (5-10)	23
Talepinne (fra 7)	23
Noe er galt med rimet (fra 6)	24
Aktiv lytting (fra 13)	24
Korrespondanse (fra 13)	25
Eselveddeløp (fra 10)	26
Det første inntrykket (fra 12)	27

Samarbeid, solidarisk handling, demokrati

Blind spasertur (fra 6)	30
Blind geometri (fra 10)	30
Isflak (fra 8)	31
Den svakeste mus (5-10)	31
På telttur (fra 13)	32
Klassens grunnlov (fra 10)	34

Menneskerettigheter,

rettferdighet: fordypning

Menneskerettigheter i media (fra 14)	36
Hva er rettferdighet? (fra 9)	36
Tyven Tora (fra 8)	37
Vi annonserer våre rettigheter (fra 9)	39
Veggavis (fra 11)	40
Spill om verdenshandelen (fra 13)	41
Hva hadde du gjort? (fra 13)	42

Konflikt

Nils' og Tones presanger (fra 7)	46
Stakkars troll! (fra 7)	47
Nødlanding på Moebius (fra 13)	48
Konfliktnett (fra 10)	49

Kopioriginaler

1. Bilder til "behov og ønsker"	51
2. Menneskerettighetsbokser	52
3. Rettigheter i hverdagen	53
4. Når kan jeg ...?	54
5. Når kan jeg ...? Svar	55
6. Hva er det som forstyrrer lyttingen?	56
7. Hva hjelper oss til å lytte?	57
8. På telttur	58
9. Historien om Luis Díaz	59
10. Moebius: historie og regler	60
11. Moebius: spillebrett	61
12. Moebius: problemkort	62

*) i parentes, aldersgruppen øvelsen er best egnet for

Første kontakt med menneske- rettighetene

Det jeg trenger mest

Tema: Menneskenes grunnleggende behov

Mål: Elevene tenker over hva som er viktigst for dem i livet

Alder: fra 5 år

Metode: Tegning

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Ett A3-ark per elev. Eventuelt et foto av hver elev.

Hver elev får utlevert et ark. Midt på arket tegner eleven et bilde - eller limer inn et fotografi - av seg selv. Utenfor bildet tegner eleven flere sirkler i ulik avstand fra bildet. I sirklene tegner eleven så ting som er viktige for ham/henne. Jo viktigere noe er, desto nærmere skal det plasseres bildet i sentrum. Til slutt viser alle sine ark til de andre i gruppen, og forklarer hva de har tegnet og plasseringen av tegningen. Klassen sammenligner resultatene og diskuterer hvorfor enkelte ting synes å være viktige for de fleste.

OBS:

Hvis det arbeides videre på temaet er det en god ide å la arkene henge på veggen, slik at de er i bakgrunnen hele tiden.

Videre arbeid:

Spesielt for elever på barnetrinnet er øvelsen en bra innledning på arbeid med grunnleggende behov/menneskerettigheter. Det anbefales å fortsette med den neste øvelsen, "Behov og ønsker".

Behov og ønsker

Tema: Menneskenes grunnleggende behov

Mål: Elevene får en bedre forståelse av hva det er alle mennesker trenger

Alder: 6 til 10 år

Metode: Diskusjon i par og små grupper

Tid: 1 til 2 UT (avhengig av antall diskusjonsrunder i små grupper)

Hjelpemidler:

- Kopier av bilder som framstiller bestemte behov og ønsker (*kopioriginal 1*).
- Bildene skal bli klippet fra hverandre og lagt i konvolutter.
- Det trenges ett sett av bildene per to elever og ett sett for læreren.
- A3-ark (to elever samarbeider om et ark), delt av en strek i midten, med "det jeg trenger" skrevet øverst på den ene siden og "det jeg liker" på den andre siden.
- Et alternativ for de yngste kan være å tegne symboler isteden for tekst, f.eks. en sol for "det jeg trenger" og en gavepakke for "det jeg liker".
- Tre A2-ark, ett med tittel "det jeg trenger", ett med "det jeg liker" og ett blankt ark.
- Lim og noe for å feste ark på veggen eller tavlen.

For å gjøre den følgende aktiviteten enklere å forstå, kan klassen til å begynne med snakke litt om forskjellen på ting man trenger og ting man bare liker. Elevene går så sammen i par. Hvert par får en konvolutt med bilder som framstiller forskjellige ting fra dagliglivet. Her kan det være snakk om konkrete objekter som godteri eller husdyr eller abstrakte ting som sikkerhet, varme, helse etc. Noen av bildene kan også tolkes på ulike måter. Først ser elevene på bildene parvis og sammen blir de enige om hva det er de forestiller. Etterpå sorterer hvert elevpar bildene ved å plassere dem under enten "det jeg trenger"

eller "det jeg liker" på arket. Under "det jeg liker" skal det bare være ting som elevene kunne tenkt seg å ha, men som de ikke føler er helt nødvendige for dem. Man kan eventuelt også lage en tredje kategori for de tingene elevene verken trenger eller liker.

Når denne fordelingen er gjort ferdig, går to par sammen for å sammenligne sine resultater og prøve å bli enige om en felles inndeling. Hvis det lar seg gjøre, går så to grupper av fire sammen for å danne en felles inndeling, og så videre, til det er bare to alternativer igjen. Til slutt henger læreren opp et A2-ark med tittelen "det jeg trenger", et annet med tittelen "det jeg liker" og i midten et blankt ark. Nå ser hele klassen på hvert bilde igjen, blir enig om hva det framstiller og bestemmer i fellesskap hvilken kategori det tilhører. Læreren limer bildet opp på riktig ark. Hvis klassen ikke blir enig, blir bildet plassert på det blanke arket. Når alle i fellesskap betrakter resultatet, kan det også tilføyes (med en liten tegning) flere ting til arket "det jeg trenger".

Litt eldre barn kan fortsette med å diskutere om fordelingen hadde blitt gjort annerledes av barn i en annen livssituasjon, f.eks. barn i en flyktningeleir, barn i et område rammet av sult, gatebarn, etc.

OBS:

Hvis arbeidet på temaet fortsettes, er det en god ide å ta vare på de tre arkene (eller la dem henge et sted i klasserommet) for å kunne bruke dem som referanse.

Videre arbeid:

Aktiviteten kan godt stå for seg selv. Det kan også være et utgangspunkt for å arbeide videre med menneskerettigheter, f.eks. temaer knyttet til utviklingssamarbeid, sult, barnas rettigheter, etc.

Et menneskerettighetstre

Tema: Hva er menneskerettigheter?

Mål: Elevene blir motivert til å tenke på og diskutere hva menneskerettigheter egentlig er. Gjennom å lage sine egne lister over grunnleggende rettigheter, legger elevene merke til at dette temaet berører dem selv og at de allerede har gjort seg sine egne erfaringer med dem.

Når: Egner seg best i begynnelsen av arbeidet med menneskerettighetene

Alder: fra 11 år

Metode: Gruppearbeid

Tid: 1 UT for innledning og gruppearbeid, 1 UT for presentasjon og diskusjon

Hjelpemidler: Store ark, A1 eller større (ett ark per gruppe, pluss noen reserver); markører eller penner, helst i forskjellige farger; plass til å henge opp arkene slik at alle kan se på dem.

Aktiviteten begynner med en kort samtale om menneskerettigheter. Læreren og elever finner fram til en enkel definisjon på begrepet menneskerettigheter; f.eks.: "rettigheter alle mennesker i hele verden har, uansett kjønn, alder, kulturell bakgrunn, det politiske systemet eller den økonomiske situasjonen de lever i". Det burde unngås, så godt som mulig, å nevne eksempler på menneskerettigheter. Eksempelene skal elevene selv komme på i gruppearbeidet.

Elevene deles inn i grupper på fire til seks personer. Hver gruppe skal nå lage sin egen menneskerettighetskatalog, dvs. en liste over de rettighetene **de selv føler** er grunnleggende for alle mennesker. På et stort ark skal de nå tegne et tre og skrive en menneskerett de har kommet på ved hver gren.

Når alle gruppene er ferdige skal de forskjellige menneskerettighetstrærne presenteres: Ett ark om gangen blir hengt opp i klasserommet og én (eller flere) i gruppen forklarer tankene bak det. Resten av klassen kan stille spørsmål, men innholdet skal ikke kritiseres ennå (særlig ikke av læreren).

Etter at alle grupper har presentert trærne sine, finnes det forskjellige muligheter for videre arbeid. Læreren kan sammenligne trærne og påpeke forskjeller eller likheter. Det er mulig å gå rett inn i en diskusjon om enkelte temaer, f.eks. om noe som viser seg å være kontroversielt. Symbolet med treet kan også brukes som grunnlag for en mer generell diskusjon om menneskerettighetsidéen. I mange tilfeller vil noen trærns stamme og røtter være ekstra pyntet med symboler for frihet, lykke, fred, osv. Dette danner et fint grunnlag for å diskutere betingelser for å virkeliggjøre menneskerettighetene. Hvis elevene ikke har gjort bruk av dem selv, kan læreren stille spørsmål til stamme og røtter: "Hvilke grunnleggende ideer eller prinsipper kunne skrives i stammen? Hva kan skje med røttene som vil få treet til å råtne? Hva trenger røttene slik at treet blomstrer?" (f.eks. likhet, respekt for andres menneskeverd, ansvar av alle for alle)

Denne øvelsen får elevene til å forstå at menneskerettigheter er noe som berører dem personlig. Samtidig må de også tenke i et internasjonalt perspektiv og skille mellom individuelle interesser og universelle menneskerettigheter. I de fleste tilfellene vil elevene selv komme på mange, kanskje de fleste, menneskerettighetene. Ved å ha oppdaget dem selv, vil elevene huske disse idéene mye bedre enn hvis de bare hadde hørt eller lest dem. Øvelsen gir også læreren et godt inntrykk av nivået på elevenes kunnskaper, hvilke holdninger elevene har og hvilke temaer de er spesielt opptatt av.

Opgaven med å tegne et tre motiverer til kreativitet og er mye morsommere enn bare å

lage en liste. Hvis klassen arbeider videre med menneskerettigheter, kan trærne bli hengende på veggen som påminnelse og referanse.

OBS:

Gruppene skal først diskutere og lage en liste over de menneskerettighetene de vil "henge" på treet og tegne treet etterpå. Ellers vil de fleste begynne med å tegne treet, og formen på treet vil bestemme hvor mange rettigheter som skrives opp.

Elevenes idéer bør ikke kritiseres av læreren så lenge de er ment alvorlig. Meningen med denne øvelsen er at elevene definerer menneskerettighetene som de selv oppfatter og opplever dem. Målet er ikke at de kommer på akkurat de samme rettighetene som er nedfelt i folkeretten.

I de fleste tilfellene vil listene over rettigheter som gruppene produserer, være ganske like. Derfor burde det ikke være mer enn fire eller fem grupper.

Elevene skal helst ikke oppfordres til å skrive noe i stammen eller røttene. Det er mye mer spennende når de kommer på det selv.

Ved å legge frem penner i forskjellige farger, motiveres elevene til større kreativitet.

For å forhindre endeløse filosofiske diskusjoner i gruppene anbefales det å fastsette en tidsgrense (f.eks. 30 minutter).

Videre arbeid:

Etter at elevene har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, blir klassen kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene.

Menneskerettighetsbokser

Tema: Hva er menneskerettigheter?

Mål: Gjennom interaksjon med andre finner elevene ut at de allerede har gjort egne erfaringer med menneskerettigheter. Læreren får et inntrykk av elevenes kunnskapsnivå.

Når: Egner seg best i begynnelsen av arbeidet med menneskerettighetene, men kan også tilrettelegges som fordypning etter at elevene allerede har lært en del om menneskerettigheter.

Alder: Fra 10 år

Metode: Elevene går rundt og spør andre

Tid: 25 min. for praktisk øvelse pluss tid for samtale som kan varieres etter ønske

Hjelpemidler: En kopi av menneskerettighetsboksene (*kopioriginal 2*) til hver elev. Flere blanke A5-ark.

Aktiviteten begynner med en kort samtale om menneskerettigheter. (Se innledning til aktivitet "Menneskerettighetstre".) Hver elev får så en kopi av menneskerettighetsboksene. Elevene skal nå gå rundt i klassen og spørre andre om eksempler som kan skrives inn i de enkelte boksene. For hver boks skal en ny medelev spørres. Bare den nederste, store boksen ("en menneskerettighet") skal fylles ut av eleven selv. Dette skal skrives så stort og tydelig som mulig, klippes eller rives ut og leveres til læreren. Etter at de fleste har fått fylt sine ark, og alle har skrevet inn og levert "en menneskerettighet", spør læreren etter eksemplene som ble funnet til de første seks boksene. Svarene kan forklares og diskuteres.

Lappene med "en menneskerettighet" som elevene har levert, blir nå hengt opp. De enkelte rettighetene blir forklart og diskutert. Klassen prøver å komme på flere menneskerettigheter, som blir skrevet på blanke A5-ark og hengt opp sammen med de andre.

Hvis ønskelig kan det også gjøres noe mer med rettighetene elevene har funnet. Klassen kan, for eksempel, prøve å dele dem inn i grupper (sivile, politiske, sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter; påbud og forbud for staten; gruppering ettersom hvilken grad rettighetene er virkeliggjort i Norge, Europa eller i verden).

Videre arbeid:

Etter at elevene har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, blir klassen kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene.

Alternativer:

Isteden for å gjennomføre hele øvelsen i klasserommet kan elevene få oppgaven med å fylle ut boksene til neste time – gjerne med et litt utvidet skjema som også spør etter, f.eks.,

- en bok som handler om rettigheter
- en historisk hendelse som var viktig for menneskerettighetene
- et menneskerettighetsbrudd som noen har hørt eller lest om
- en gruppe i Norge som vil nekte rettigheter til andre mennesker
- et land hvor livssituasjonen har blitt bedre i det siste
- en religion som blir forfulgt i en eller annen del av verden

**Dette er
våre
rettigheter**

Bli kjent med Verdenserklæringen

Tema: Menneskerettighetserklæringen

Mål: Elevene blir kjent med internasjonale menneskerettsregler

Når: Etter at elevene har oppnådd en grunnleggende forståelse av hva menneskerettigheter er, helst gjennom en av de foregående øvelsene.

Alder: fra 11 år

Metode: Diskusjon og gruppearbeid

Tid: 2 UT

Hjelpemidler: Kopier av den forenklete versjonen av FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene (én for hver elev; bruk kopioriginal i “Skritt for skritt” del 1). 30 lapper med én artikkel hver fra Verdenserklæringen.

Etter at elevene har gjort seg sine egne tanker om hva menneskerettigheter er, diskuterer klassen hvordan det står til med disse prinsippene i virkeligheten: Føler alle at de virkelig kan gjøre bruk av alle disse rettighetene? Hvem har personlig opplevd at noen av disse rettighetene ikke har blitt ivaretatt?

Hvordan er det i andre land? Kjenner noen eksempler på at enkelte av disse rettighetene ikke blir respektert? Hvorfor skjer det?

Læreren bringer nå inn det internasjonale aspektet: Hvis alle mennesker skal ha de samme menneskerettighetene, kan ikke dette være avhengig av ulike regjeringers politikk overfor sine innbyggere. Alle verdens land har forpliktet seg til å beskytte menneskerettighetene – ikke bare innenfor sine egne grenser, men i hele verden. Det betyr at alle mennesker har et felles ansvar for å virkeliggjøre menneskerettighetene for alle. Ingen stat har rett til å si at andre land ikke kan blande seg inn i deres indre anliggender når det gjelder menneskerettigheter. Alle har rett og plikt til å interessere seg for hvordan mennesker i andre land lever, og om deres rettigheter blir beskyttet på en tilfredsstillende måte.

Denne idéen har sitt grunnlag i FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene som ble vedtatt i 1948. Representanter fra alle de landene som den gang var medlemmer av FN, ønsket å slå fast de rettighetene som alle mennesker i hele verden har krav på.

Nå skal elevene bli nærmere kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene: Hver elev får en lapp med en artikkel fra Verdenserklæringen på. (Hvis det er færre enn 30 elever, får noen to artikler.) Som alternativ kan klassen også inndeles i grupper, og hver gruppe får omtrent likt antall artikler. Elevene skal nå lese gjennom artikkelen de har fått, tenke over den og forberede seg til å forklare den for resten av klassen. I tillegg skal de prøve å komme med et eksempel på når artikkelen ble ivaretatt, og med et eksempel på når den ble brutt.

Når alle er ferdige, får hver elev en kopi av den fullstendige Verdenserklæringen. Først leser klassen innledningen sammen, og læreren forklarer den hvis nødvendig. Så presenterer elevene artiklene de har forberedt, fra 1 til 30, og gir et eksempel på ivaretagelse og brudd på denne artikkelen. Når det er behov, kan læreren hjelpe litt til. Klassen skal også få anledning til å stille spørsmål til eller diskutere enkelte artikler.

For å spare tid i timen, kan elevene få som lekse å forberede artikkelen de har fått utdelt til neste time.

OBS:

Når FN-erklæringen blir presentert etter at elevene har laget sine egne lister av menneskerettigheter, er det meget viktig at FN-erklæringen ikke presenteres som den riktige fasi-

ten. Det elevene oppfatter som sine rettigheter, er like berettiget som de rettighetene FN har nevnt. Verdenserklæringen er mer enn 50 år gammel. Det kan hende at elevene kommer på en del rettigheter som i mellomtiden er blitt inkludert i andre menneskerettighetsdokumenter.

Gjett hvilken rettighet jeg har!

Tema: FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene

Mål: Elevene blir mer fortrolige med innholdet i Verdenserklæringen

Når: Etter at elevene har oppnådd en grunnleggende forståelse av hva menneskerettigheter er

Alder: fra 9 år

Metode: Miming og tegning

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Kopier av den forenklete versjonen av FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene (én for hver elev; bruk kopioriginal i "Skritt for skritt" del 1). Lapper med én artikkel hver fra Verdenserklæringen.

Denne øvelsen innledes med en samtale om menneskerettigheter som beskrevet i øvelsen I.5, "Bli kjent med Verdenserklæringen". (Hvis man har tid til det, egner denne øvelsen seg også som fordypning etter øvelsen I.5., "Bli kjent med Verdenserklæringen".) Hver elev får så en kopi av den forenklete versjonen av Verdenserklæringen. Sammen med læreren leser klassen gjennom artiklene og diskuterer deres betydning.

Etter at elevene er blitt litt kjent med Verdenserklæringen, skal de teste de nye kunnskapene sine i et lite spill. En av elevene kommer til tavlen og får en lapp med en av erklæringens artikler. Nå får eleven tretti sekunder på å framstille retten den inneholder, enten gjennom å mime den eller gjennom en tegning på tavlen. Uansett om han/hun tegner eller mimer får eleven ikke lov til å si noe. Resten av klassen skal gjette hvilken menneskerettighet det dreier seg om. Det er lov til å bruke teksten til Verdenserklæringen som hjelpemiddel.

For å gjøre spillet mer spennende kan elevene deles inn i grupper. Hvis noen kjenner igjen rettigheten som framstilles, får gruppen hans/hennes to poeng og gruppen til eleven som framstilte får ett poeng. For eldre barn kan antall forsøk på å gjette rettigheten begrenses til to eller tre per gruppe.

Varianter:

Elevene går sammen to og to. Hvert par får en lapp med en menneskerettighet på. Parene får fem eller ti minutter for å avtale hvordan de kan framstille rettigheten de har fått tildele. Så mimer ett par om gangen "sin" rettighet, og resten av klassen prøver å gjette hvilken rettighet det dreier seg om. Øvelsen kan også gjennomføres med Barnekonvensjonen.

Skattejakt

Tema: Menneskerettighetserklæring, barnekonvensjon

Mål: Elevene blir kjent med internasjonale menneskerettighetsregler

Når: Etter at elevene har oppnådd en grunnleggende forståelse av menneskerettighetene

Alder: 9 til 14 år

Metode: skattejakt

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Artikler av den forenklete versjonen av Verdenserklæringen om mennes-

kerettighetene eller Konvensjonen om Barnas Rettigheter skrevet på lapper (én artikkel per lapp; bruk kopioriginal i "Skritt for skritt" del 1).

Før timen begynner, gjemmer læreren lapper med artikler fra Verdenserklæringen eller Barnekonvensjonen i klasserommet. Når elevene kommer inn, oppfordres de til å lete etter noe som er gjemt på rommet, noe som står på papirlapper og som er svært verdifullt. Når en artikkel blir funnet, skal finneren lese den høyt og prøve å forklare den. Finneren kan også oppfordres til å tenke på en situasjon der artikkelen kan være viktig.

Elevene skal ta vare på artiklene de har funnet. De er nå "deres" artikler. Senere, når klassen arbeider videre til menneskerettighetene, kan læreren spør elevene om hjelp når det er snakk om "deres" artikkel. På denne måten kan noen elever etter hvert bli eksperter på spørsmål som berører "deres" artikkel.

OBS:

For å kunne gjennomføre aktiviteten på en meningsfull måte, kan det bli nødvendig bare å bruke et utvalg av artikler. I så tilfelle er det viktig at utvalget omfatter både politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Rettigheter i hverdagen

Tema: Menneskerettigheter som del av vårt daglige liv

Mål: Elevene tenker over rettigheter ikke som abstrakte begreper, men som noe de har opplevd selv.

Når: Øvelsen egner seg best etter at klassen har allerede blitt litt kjent med menneskerettighetsidéen. Men den kan også godt stå for seg selv.

Alder: Fra 8 år.

Metode: Elevene går rundt og spør andre

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Kopier av spørsmålsskjema (*kopioriginal 3*, én per elev); eventuelt kopier av Verdenserklæringen.

Hver elev får utdelt et spørsmålsskjema. Elevene skal nå gå rundt i klassen og finne medelever som hver kan svare på ett av spørsmålene på skjemaet. Navnet til den som har svart, skrives under spørsmålet. Hvert navn må bare stå én gang på hvert skjema. Læreren oppmuntrer elevene til å snakke litt om spørsmålene.

Etter at alle har fått fylt ut sine skjemaer, sitter klassen i sirkel, og elevene forteller om sine tanker og reaksjoner til de forskjellige spørsmålene. (For å få med alle kan det brukes "Talepinne" som beskrevet i aktiviteten "Talepinne" på s. 25.)

Hvis klassen allerede har blitt kjent med Verdenserklæringen, skal elevene prøve å tilordne spørsmålene fra skjemaet til enkelte artikler av erklæringen.

OBS:

Samtalen om svarene må håndteres med følsomhet, siden noen av spørsmålene kan føre til personlige avsløringer. Elevene må innrømmes retten til ikke å si noe.

Når kan jeg ...?

Tema: Aldersgrenser

Mål: Elevene blir bevisst hvor gamle de må være for å ha krav på forskjellige rettigheter.

Når: Etter at elevene har blitt fortrolig med rettighetsbegrepet.

Alder: Fra 9

Metode: Diskusjon i små grupper

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Ett ark, ca. 80 x 30 cm (to A3-ark tapet sammen), kopier av *kopioriginal 4* og *kopioriginal 5*.

Klassen deles inn i små grupper. Hver gruppe får en kopi av *kopioriginal 4* og ett bredt, blankt ark. På toppen av det brede arket skal det tegnes en horisontal "tidslinje". Over linjen helt til venstre skrives det "fødsel", og "18 år" helt til høyre. Nå leser gruppene gjennom listen, ordner utsagnene etter fra hvilken alder de tror de gjelder og skriver dem i stikkord under "tidslinjen":

Fødsel	12	16	18
-	kjøp kjeledyr	kjøp fyrverkeri	-

Når gruppene er ferdige, viser de fram sine resultater og begrunner dem. Spesielt når det er forskjell mellom de enkelte gruppenes resultater, vil det være anledning til å diskutere

- Ved hvilken alder er det fornuftig å få lov til å gjøre visse ting?
- Hvem er det som bestemmer hvilke aldersgrenser som er fornuftig? Blir aldersgrensene vanligvis fulgt? Hvis ikke, hvorfor ikke?
- Er det rettferdig at man må ha nådd en bestemt alder for å få lov til å gjøre visse ting?

Til slutt kan elevene sammenligne sine tidslinjer med de lovlige aldersgrensene. (*kopioriginal 5*) Når det er forskjell mellom elevenes antagelser og loven, kan elevene oppmuntres til å diskutere grunnen til det. Burde den lovlige aldersgrensen forandres? Hva hadde skjedd da? Er aldersgrense virkelig den beste måten å bestemme når personer skal få lov til å gjøre visse ting?

Alternativ:

For denne varianten kreves det en del plass. Elevene deles inn i par. Hvert par får en av utsagnene fra *kopioriginal 4* og bestemmer seg for hvilken aldersgrense som bør gjelde for det som står beskrevet. Så skal alle par stille seg opp bak hverandre, i riktig rekkefølge, på en tenkt tidslinje. Parene vil være nødt til å forhandle med hverandre om posisjonene som passer best. Dette vil føre til en del diskusjon og refleksjon før den endelige linjen vil ha blitt til. Når alle er på plass, forteller parene hvilken alder de har valgt og hvorfor. Poengene for diskusjonen vil være de samme som nevnt ovenfor.

OBS:

Nærmere informasjon til temaet finnes på barneombudets hjemmeside, www.barneombudet.no.

**Mangfold,
respekt for
hverandre**

Dette er meg

Tema: Identitet og mangfold

Mål: Elevene får anledning til å uttrykke sin personlighet og styrke sin selvbevissthet. De blir oppmuntret til å oppleve forskjell mellom mennesker som noe positivt.

Alder: Fra 5 år

Metode: Tegning (alternativt: intervju)

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Et ark for hvert barn. Fargeblyanter e.l.

Hvert barn får et ark med navnet sitt på, eller et blankt ark der barnet selv skriver sitt navn.

Elevene blir nå oppfordret til å pynte navnene sine med fargeblyanter. Rundt navnet skal de tegne noen av tingene de liker best. Det kan være leketøy, steder, mat, osv.

Når alle er ferdig, sitter klassen i sirkel, og hver elev viser sitt navn og forklarer tingene rundt det. Etterpå stiller læreren spørsmål for å få elevene til å se mer bevisst på likheter og forskjeller, som f.eks.:

- Hva har du funnet ut om de andre?
- Har du funnet ut noe om deg selv?
- Hvordan følte det å se på navnet ditt og fargelegge det?
- Likte du å la de andre vite noe om deg selv?
- Var det spennende å finne ut mer om de andre?
- Var det de samme ting vi likte best?
- Hvordan ville det være hvis vi alle hadde vært like?

Bildene kan henges opp i klasserommet for å gi elevene anledning til å se på dem oftere og bli bedre kjent med de andre og seg selv.

Alternativer:

Når gruppen er for stor, eller elevene er for små til å sitte og høre på de andre for lenge, skal hver elev vise og forklare sitt bilde til én medelev. Etterpå kan hvert par vise tegningene sine til et annet par.

Istedenfor å tegne seg selv, kan elevene gå sammen i par og lage bilder av hverandre. Først skal hver lage et portrett av partneren. (Alternativt legger den ene seg på et langt ark og den andre tegner rundt ham/henne.) Etterpå snakker partnerne sammen for å finne ut hva den andre liker og tegner disse tingene rundt portrettet av den andre.

En annen mulighet er å spille musikk og la elevene bevege seg i rommet. Når musikken stopper, går alle sammen i par med den som er nærmest og partnerne stiller hverandre noen spørsmål, f.eks.: "Hva er yndlingsfargen din?" "Hva liker du best å spise?" "Har du noen søsken?" "Hvor ville du gjerne dra på ferie?" Så fortsetter musikken og prosessen starter på nytt. Etter flere omganger samler gruppen seg til felles diskusjon. (Se eksempler for diskusjonspunkter ovenfor.)

Opp med hendene!

Tema: Mangfold

Mål: Barna opplever hvor nyttig og viktig forskjeller mellom mennesker er.

Når: For å innlede arbeid til å øke forståelse og respekt for mennesker som er annerledes.

Alder: 5 til 11 år

Metode: Blind tasting

Tid: 30 min. (avhengig av gruppens størrelse)

Elevene står i sirkel. En frivillig får bind for øynene og blir snudd rundt et par ganger. Så blir han/hun ført til en annen elev. Gjennom å ta på hår, ansikt og klær må den "blinde" prøve å finne ut hvem den andre er. Aktiviteten gjentas slik at alle som har lyst, får prøve seg.

Etterpå sitter klassen i sirkel, og læreren stiller spørsmål for å få elevene til å se mer bevisst på likheter og forskjeller, som f.eks.:

- Hvorfor gjorde vi dette?
- Hvordan fant dere ut hvem den andre var?
- Hadde det gjort noen forskjell hvis noen hadde hatt en annen hudfarge eller en annen øyenfarge?
- Hvordan ville det være hvis alle hadde den samme nesen, det samme håret, de samme ørene?

Videre arbeid:

Klassen kan se på barnas rettigheter (bruk den forenkelt versjonen av FNs Konvensjon om barnas rettigheter) og diskutere hvorfor alle trenger de samme rettighetene selv om folk er så forskjellige.

Aktiviteten kan også brukes til å innlede arbeid til tema uførhet. I dette tilfelle vil samtalen etter hvert fokusere mer på hvordan det er å være blind.

Barn i hele verden

Tema: Likhet og forskjell

Mål: Elevene blir bevisst at etnisk bakgrunn er bare en av mange årsaker til likhet eller forskjell. De erkjenner at, til tross for all forskjell, det finnes mange likhetstrekk ved mennesker i hele verden.

Alder: fra 7 år

Metode: Se på fotografier

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Fotografier av barn fra Norge og andre land (f.eks. fra aviser eller magasiner). Bildene bør inneholde et størst mulig mangfold av, f.eks., mat, klær, klima, familieforhold, boliger, utseende, etc.

Bildene legges ut slik at alle kan se på dem. Elevene skal nå hjelpe læreren med å ordne bildene i grupper. Kriteriene for sorteringen bør være slik at gruppene omfatter bilder fra forskjellige verdensdeler, f.eks.: gutter og jenter; hårfarge; alder; barn som snakker, leker, spiser, etc.

Etter bildene er blitt omgruppert et par ganger, stiller læreren spørsmål for å få elevene til å bli bevisst likhetstrekk mellom barna på bildene, som f.eks.:

- Hva hadde barna på bildene felles?
- Hva var forskjellig?
- Fantes det ting på bildene som du ikke har sett før?
- Hva tror du barna på bildene ikke ville kjenne til hvis de ser på bilder av oss?
- Hvordan hadde du ønsket å bli behandlet hvis du hadde gått på skole hos disse barna? Hvorfor?
- Tenk dere at noen av barna på bildene hadde kommet for å gå på vår skole: Hva hadde dere sagt til elevene i de andre klassene om hvordan de skulle behandle disse barna?

Videre arbeid:

Elevene kan skrive et tenkt brev til ett av barna på bildene og fortelle om sin skole, eller sitt liv. Kanskje klassen har lyst til å få ekte brevkontakt med barn i andre land, eller til og med opprette kontakt som klasse, med en skoleklasse i et annet land.

Budskap til stjernene

Tema: Mangfold

Mål: Elevene blir bevisst mangfoldet i menneskeheten, og at de selv og deres levemåte er bare en liten del av helheten

Alder: fra 9 år

Metode: Gruppearbeid

Tid: 1 UT

Elevene skal forestille seg at de er med i et romfartsprogram. Man har mottatt signaler fra et annet solsystem som viser at det finnes intelligent liv der. Nå skal FN sende et ubemannet romskip dit signalene kom fra for å informere om mennesker på jorden. Elevene skal nå bestemme hva romskipet skal ta med for å hjelpe de utenomjordiske å forstå likhetstrekk og forskjeller mellom mennesker jorden rundt.

Aktiviteten kan gjennomføres i grupper eller som hjemmeoppgave. (Elevene kan f.eks. oppfordres til å spørre foreldrene eller andre om hva de ville ha sendt med.) Resultatene blir presentert for resten av klassen og diskutert. I diskusjonen kan læreren påpeke ting som ikke har blitt tatt i betraktning. F.eks., er det tatt med noe om mennesker som er funksjonshemmede, fattige, syke, etc.? Hva med forskjeller i økonomiske forhold eller sosial velferd? Skal det tas med musikk, bøker, eller filmer? Skal det tas med modeller av mennesker? Hvordan skal de se ut og hvordan skal de være kledd?

Etterpå snakker klassen videre om forskjeller og likhetstrekk mellom mennesker.

Diskusjonspunkter:

- Tenk deg du hadde vært et romvesen som ser på jorden. Hadde ditt inntrykk vært at mennesker er svært forskjellige fra hverandre, eller ganske like?
- Hva hadde romvesenet tenkt hvis det hadde sett mennesker slåss eller hadde vært slemme mot hverandre?
- Hva er viktigst: forskjeller i skikker, klær, språk og utseende, eller likhetstrekk? Hvorfor?

Hvis det er ønskelig, kan elevene få i oppgave å skrive en stil: Et romvesen har reist en del rundt på jorden for å studere mennesker. Nå sender det hjem en rapport om hva det har observert.

Alternativer:

Læreren tar en søppelbøtte og setter den opp-ned på bordet. Dette er et vesen fra et annet solsystem. Det har kommet på jorden for å studere disse merkelige tobente skikkelsene som kaller seg selv, på så mange forskjellige språk, "mennesker". Elevene skal nå forklare til romvesenet hvordan det kan gjenkjenne mennesker når det møter noen på reisen.

Videre arbeid:

I boken "Papalagi" forteller en høvding fra en stillehavsøy om sine reiser i den industrialiserte verden i mellomkrigstiden. Han beskriver hvordan han opplevde den hvite mannen (som på hans språk heter "papalagi"). Teksten er meget morsom og gir anledning til å tenke over hva vi oppfatter som den naturlige måten å leve på. Boken er relativt kort og egner seg for lesing i klassen.

Papalagi. Taler av sydhavshøvdingen Tuiavii fra Tiavea. Oslo (Gyldendal)1981 (Bokens originalspråk er tysk.)

Gutten med to øyne

Tema: Funksjonshemming

Mål: Elever blir oppfordret til å se mer differensiert på personer som er funksjonshemmet

Alder: fra 5 år

Metode: Lærer forteller et eventyr

Tid: 1 UT

Læreren forteller historien om gutten med to øyne, som etterfølges av en felles diskusjon.

Gutten med to øyne

Langt, langt ute i verdensrommet finnes det en planet som er svært lik jorden. Menneskene som lever på denne planeten er akkurat som oss, bortsett fra én ting: De har bare ett øye. Men dette øyet er spesielt. De kan se med det i mørket. De kan også se ting som er meget langt borte og til og med se gjennom vegger.

Folk på denne planeten får barn, akkurat som på jorden. En dag ble det født et barn som var annerledes: Barnet hadde to øyne! Foreldrene hans ble dypt rystet.

Den lille gutten hadde en lykkelig barndom. Hans foreldre elsket ham og var meget omsorgsfulle. Men de var også bekymret fordi han var så annerledes. De tok ham med til en rekke leger. Men legene bare ristet på hode og sa: "Det kan man ikke gjøre noe med."

Da barnet ble større, fikk han stadig flere problemer. Han kunne ikke se i mørket og måtte bruke et lys. Da han kom på skole kunne han ikke lese så godt som andre barn. Han måtte få ekstra hjelp av lærerne. Han kunne heller ikke se på lang avstand, men måtte bruke en spesiell kikkert. Bare med teleskopet var han i stand til å se de andre planetene som alle andre gjorde. Noen ganger når han gikk hjem fra skolen, følte han seg meget ensom. "Andre barn kan se ting jeg ikke kan se", tenkte han. "Kanskje det også finnes noe jeg kan se, men ikke de andre."

En dag oppdaget gutten at det virkelig fantes noe bare han kunne se. Ting han så var ikke bare svart-hvitt som for alle andre. Han kunne se farger! Gutten tok for-

eldrene sine med seg ut av huset og beskrev den fantastiske oppdagelsen han hadde gjort. De var forundret. Snart ble også vennene hans fascinert over hans evne. Han fortalte dem om vidunderlige ting. Han brukte ord som de aldri hadde hørt før ... som rød, gul, eller oransje. Han snakket om grønne trær og fiolette blomster. Alle ville vite hvordan han så ting. Han fortalte vakre historier om det dypblå havet og regnbuer som speilet seg i det. Barn elsket å høre hans eventyr om mektige drager, deres glødende øyne og flammende pust.

Da gutten ble eldre møtte han en jente. De ble forelsket i hverandre. Det gjorde ikke henne noe at han hadde to øyne. Og etter en stund merket han at han heller ikke var bekymret for det lenger. Han og jenta giftet seg, og etter en stund fikk de en sønn. Barnet deres var akkurat som alle andre barn på planeten. Det hadde bare ett øye.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan tror du det var å ha to øyne på en én-øyd planet?
- Hvilke problemer tror du gutten med to øyne fikk? Hvorfor?
- Hva slags forskjellige evner har folk på vår planet?
- Hadde du vært "annerledes" hvis du hadde bodd et annet sted på jorden? Hvorfor?
- Hvordan hadde du ønsket at folk skulle forholde seg til deg hvis du hadde vært "annerledes"?

Elevene kan få en skriftlig oppgave: De skal forestille seg at de har flyttet til et land der folk bare har et øye. Nå skal de skrive et brev til sine nye venner (eller en artikkel for lokalavisen) for å fortelle hvordan to-øydde mennesker vil gjerne bli behandlet. Alternativt kan det også arbeides videre med historien på andre måter, f.eks. gjennom tegning eller skuespill.

Videre arbeid for litt eldre barn:

Artikkel 23 i Konvensjonen om barnas rettigheter tar hensyn til funksjonshemmede barns behov for spesiell omsorg. Klassen kan lese artikkelen (i forenkelt form) og diskutere hva "spesiell omsorg" betyr. Hva kan en klasse gjøre for å støtte en funksjonshemmet medelev?

Som prosjekt skal elevene gå ut i nærmiljøet og se hvor det kan oppstå praktiske problemer for mennesker med handikap. Hva burde gjøres for å gjøre livet deres enklere? Hvor godt er skolen egnet for funksjonshemmede elever? Klassen kan samle kritikkpunkter og forslag til forbedring og ta dem opp i et brev til de lokale myndighetene eller en lokalavis, eller i en diskusjon med lokalpolitikere, skolens ledelse, etc.

En annen mulighet for prosjekt er at klassen ser nærmere på hvordan mennesker med en bestemt form av funksjonshemming lever, hva de kan og ikke kan gjøre, hva slags spesielle hjelpemidler de bruker. Dette er en bra anledning for elevene til å snakke med funksjonshemmede mennesker og til å revurdere sine egne fordommer.

Hvordan har du det?

Tema: Empati

Mål: Å bli oppmerksom på andres følelser

Alder: 5 til 10 år

Metode: miming

Tid: 10 min.

To elever går ut av rommet. De som blir igjen avtaler en følelse som de skal spille når de andre kommer tilbake. F.eks. lykkelig, sint, skuffet, begeistret, ensom og så videre. Nå kommer de to inn igjen og de andre begynner å spille. De to må gjette hvilken følelse det er de framstiller.

Etter at spillet har blitt gjentatt noen ganger, følger en samtale.

Diskusjonspunkter:

- Var det enkelt å gjette følelsen?
- Hvordan viste man hva det var?
- Er det bra å vite hvordan menneskene rundt oss føler seg? Hvorfor?
- Er det bra hvis de andre vet hvordan man selv har det?
- Har noen opplevd at han/hun følte seg glad når alle andre var trist, eller omvendt? Hvordan var det?
- Hvordan hadde det vært hvis ingen hadde brydd seg om de andres følelser?

Talepinne

Tema: Respekt for andres meninger

Mål: Elevene øver seg på å si sin mening og å lytte til det andre har å si

Når: Som start på en time eller skoledag, eller når elevene skal få anledning til å gi feedback

Alder: fra 7 år

Metode: feedback

Tid: Avhengig av antall elever

Hjelpemidler: En knudret trepinne, ikke for stor og uten skarpe deler

Læreren forklarer at noen grupper i den amerikanske urbefolkningen har en spesiell metode for å høre på hverandre slik at alle skal få anledning til å snakke. De bruker en talepinne. Personen som holder pinnen har rett til å tale, og alle andre har rett til å lytte.

Pinnen gis videre fra elev til elev. Hvis noen ikke har lyst til å si noe, kan han/hun bare gi den videre. Talepinnen kan brukes på forskjellige måter: Til å fortelle nyheter, si hvordan man har det, si sin mening, osv. Øvelsen egner seg godt til å motivere sjenerte elever til å snakke med selvtillit og til å få dominerende barn til å respektere de andres rettigheter.

OBS:

Når talepinnen brukes for første gang kan det godt være læreren som tar den først, sier noe og gir den videre. Det gjør det enklere for elevene å skjønne hvordan pinnen skal brukes.

Elevene skal aldri tvinges til å si noe.

Talepinnen kan også brukes til å bearbeide en konflikt som har oppstått i klassen og høre fra elevene hvordan de synes problemet skal løses.

Noe er galt med rimet

Tema: Å høre på hverandre

Mål: Elevene øver seg på å lytte til andre

Alder: fra 6 år

Metode: Lytting

Tid: 30 min.

Hjelpemidler: Barnerim

Læreren leser et kjent rim, men forandrer et ord. Elevene må oppdage det gale ordet og si hva som er riktig. Etter et par omganger kan det gjøres litt mer vanskelig gjennom å bytte ut to ord. For eldre elever kan det også brukes et rim som ikke er kjent: Elevene må finne ut hvilket ord som ikke passer og foreslå erstatning.

Diskusjonspunkter:

- Hva skjer i hodet og med kroppen når vi lytter oppmerksomt? (Mulige svar er: lene seg framover, nikke, tenke over det, ...)
- Hva skjer i hodet og med kroppen når vi ikke lytter ordentlig? (Mulige svar er: se en annen vei, ikke stille noen spørsmål, tenke på noe annet, ...)
- Tror du det er mulig å bli flinkere til å lytte gjennom å øve på det?
- Hva er fordelene med å lytte oppmerksomt? (I familien, på skolen, på gaten, ...)
- Hva ville skjje hvis alle i hele verden hadde sluttet å lytte til hverandre?

Elevene kan få som oppgave å skrive en historie eller lage et bilde av en situasjon der noen ikke lytter.

En annen oppgave for elevene kan være å notere seg, f.eks. over en helg, hver gang de opplever en situasjon der noen ikke lytter og fortelle om det i klassen. Hendte det ofte? Førte det til noen morsomme, pinlige eller farlige situasjoner?

Alternativ:

Læreren kan lese et dikt som består av flere vers. I hvert vers er det et galt ord. Elevene skal lytte nøyaktig og notere de gale ordene og det de tror er riktig. Etterpå sammenlignes resultatene. For å gjøre det litt morsommere kan denne varianten også gjennomføres som konkurranse mellom små grupper.

Aktiv lytting

Tema: Å høre på hverandre

Mål: Elevene lærer å lytte bevisst

Alder: fra 13 år

Metode: Øvelse i par og felles diskusjon

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Kopier av kopioriginalene 6 og 7 for hver elev eller en kopi av hver på overheadtransparent

Elevene deles inn i par. Læreren forklarer at når han/hun gir signal til start, skal en person i hvert par begynne å snakke uten pause og den andre skal lytte så oppmerksomt som mulig til det partneren har å fortelle. Den som snakker kan velge hvilket som helst tema, f.eks. seg selv, familien sin, noe han/hun har opplevd, osv. Etter at alle par har bestemt seg for hvem som skal snakke og hvem som skal lytte, gir læreren signal til start. Talerne får et eller to minutter til å snakke uten forstyrrelser. Før de begynner å miste tråden, gir lære-

ren signal til å stoppe. Nå ber læreren om at de elevene som lyttet, skal gjenta til partneren de to siste setningene han/hun har sagt. Dette vil som oftest komme som en stor overraskelse. Bare få vil være i stand til å huske de to siste setningene nøyaktig.

Nå skal partnerne bytte roller: De som snakket før, skal nå lytte, og de som lyttet skal fortelle. Etter et par minutter stanses talerne igjen. Denne gangen vil lytterne være mye mer oppmerksomme – derfor oppfordres de nå til å gjenta de **tre** siste setningene.

Etter annen omgang stiller læreren følgende spørsmål:

- Hvem var i stand til å huske setningene?
- Var det lettere å huske dem etter andre omgangen? Hvorfor?
- Hva gjorde dere for å kunne lytte bedre? Gjorde dere noe spesielt med kroppen? Med ansiktet? Med tankene?
- Hva forstyrret dere i lyttingen?

Nå deler læreren ut kopier av arkene ”Hva er det som forstyrrer lyttingen?” og ”Hva hjelper oss til å lytte?” (*kopioriginalene 6 og 7*) eller viser dem på overhead. Står det noe der som elevene ikke tenkte på? Hvorfor?

Det å lytte til hverandre er en viktig forutsetning for å respektere og beskytte menneskerettighetene. Det gjelder spesielt for retten til menings- og ytringsfrihet, men også for alle andre rettigheter. Hva er grunnen til dette? Hva er det vi vinner ved å lytte til de andre? Har noen opplevd en situasjon der ingen ville lytte til ham/henne? Hvordan føles det når vår mening bare blir ignorert? Tror dere at det er mulig å bli flinkere til å lytte gjennom å øve på det?

Videre arbeid:

Elevene kan gjenta øvelsen flere ganger med forskjellige partnere. Øvelsen kan gjøres mer vanskelig gjennom å øke antallet setninger som må huskes. Det kan til og med være spennende å gjenta øvelsen over flere dager eller uker med stadig økende vanskelighetsgrad, slik at elevene opplever hvordan deres evne til å lytte øker.

Korrespondanse

Tema: Kommunikasjon, rollemønstre

Mål: Elevene møter samtidig begge sider i en konfliktsituasjon og øver seg på å forstå en annens synspunkt

Alder: fra 13

Metode: Skriftlig diskusjon

Tid: 30 min.

Hjelpemidler: Et ark og penn for hver elev

Denne øvelsen dreier seg om en skriftlig dialog mellom far/mor og datter/sønn. Datteren/sønnen kommer hjem etter en fest tre timer senere enn avtalt uten å ha gitt beskjed. Faren/moren er våken og venter på sønnen/datteren. Hva er det de sier?

Alle elever sitter i en sirkel med papir og penn. Først har alle rollen til moren eller faren. Hva er det første de sier til sin sønn/datter? Hver deltaker skriver det første han/hun sier på sitt ark. Når alle er ferdig, gir hver enkelt videre arket sitt til personen som sitter til høyre. Denne personen overtar nå rollen som datteren/sønnen til den de har fått arket fra. Alle leser nå sin mors/fars meddelelse, skriver sitt svar under den og gir arket tilbake. Så fortsetter dialogen skriftlig og i fullstendig taushet.

Man er hele tiden far/mor til personen til høyre og fører en livlig diskusjon med ham/henne, samtidig som man er datter/sønn til personen til venstre.

Læreren avbryter ”diskusjonene” før de blir kjedelige og innleder en felles samtale.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan følte du deg som mor/far?
- Hvordan behandlet din sønn/datter deg?
- Hva skjedde i diskusjonen? Ble konflikten større eller mindre? Hvorfor?
- Ble måten jeg forholdt meg på i den éne rollen påvirket av hva jeg opplevde i den andre?
- Hvilken rolle likte du best?

Eselveddeløp

Tema: Respekt for andres rettigheter; fordommer og fiendebilder som årsak til konflikter

Mål: Elevene blir bevisst på at hensynet til andre er et viktig grunnlag for å leve og oppnå noe sammen. De blir motivert til å tenke over hvordan negative forventninger overfor andre kan utløse konflikter og vold, og hvor lett fordommer og fiendebilder kan oppstå.

Alder: Fra 10 år

Metode: Spill og diskusjon

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Plass for et langsomt kappløp, f.eks. fra vegg til vegg i et klasserom, med markert start og mållinje. En avis, papirrull e.l. for hver gruppe.

Elevene deles inn i fire grupper. Hvis det ikke er nok plass til det, kan øvelsen også gjennomføres med bare to eller tre grupper. Én elev i hver gruppe er eselet. De andre skal prøve å få eselet til å gå fortrest mulig fra start til mål i et kappløp mot de andre gruppens esler. Gruppen med eselet som kommer først over mål vinner. Men esler er som kjent meget stae, og det vil ikke være lett å få dem til å bevege seg. Det er ikke lov til å bære eselet eller gjøre personen som spiller det noe vondt. Hver gruppe blir utstyrt med en avis som kan rulles sammen og brukes som pisk.

Før veddeløpet begynner tar læreren ”eslene” til side og forklarer dem hva de skal gjøre. Siden de er så stae skal de ikke la seg tvinge av kjeft eller vold. Bare hvis noen er snill mot dem, skal de følge ham/henne.

Nå stilles eslene opp ved siden av hverandre på startlinjen, og læreren gir startsignalet. Veddeløpet slutter når det første eselet har nådd målet, eller når det blir åpenbart at ingen gruppe klarer å få eselet sitt framover.

Etterpå setter alle elevene seg sammen. De som ikke var esler, forteller hva de har gjort. Hvilken strategi valgte de? Var det noen som tok ledelsen? Prøvde noen å finne ut hvordan eselet reagerer og ta hensyn til det, eller gikk alle ut ifra at det ville reagere bare på tvang? Læreren forteller nå om instruksene han/hun hadde gitt eslene på forhånd. Hvordan oppdaget gruppen som vant (og kanskje også noen andre) hva eselet deres reagerte på?

Hvis noen grupper først prøvde å drive eselet sitt videre med slag, spør læreren hvorfor. Gikk man ut ifra at et esel ikke ville reagere på noe annet? Hadde det noe å gjøre med pishen de fikk på forhånd og som indikerte at bruk av vold var en bra løsning? Forventet også eslene at gruppene deres ville angripe dem, siden de ble utstyrt med pisker?

Videre arbeid:

Øvelsen kan være et utgangspunkt for arbeid med vold eller ikke-voldelig konfliktløsning.

Det første inntrykket

Tema: Stereotyper og fordommer

Mål: Elevene blir bevisst på hvordan stereotyper forårsaker fordommer som påvirker hvordan vi møter andre mennesker

Alder: Fra 12 år

Metode: Gruppearbeid og felles diskusjon

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Bilder av mennesker som avslører minst mulig om personene de viser. Bildene henges opp på veggen, og hvert bilde får et nummer. Lodd med nummer som tilsvarende bildene.

Elevene deles inn i små grupper. På veggen henger det en del bilder av personer (flere bilder enn grupper). Hver gruppe får hemmelig (f.eks. ved loddtrekning) tildelt ett av bildene. Gruppen skal nå lage en beskrivelse som passer til personen på bildet, men uten å nevne noen optiske kjennetegn. Som retningslinjer kan det stå noen spørsmål på tavlen, som f.eks.:

- Hva heter personen? Hva er hennes/hans yrke, hobbyer, politiske holdning?
- Ville vi tatt personen med på ferie? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Hva ville personen synes om oss?
- Nevn ett adjektiv som best beskriver personen.
- mm.

Når alle er ferdige, begynner en gruppe å lese høyt for de andre det de har skrevet om personen sin. De andre prøver å gjette hvilket bilde beskrivelsen hører til. Når alle gruppene har presentert sin person, følger en generell diskusjon om hvordan vi danner oss en mening om personer etter deres ytre.

Diskusjonspunkter:

- Hvilke synlige trekk var spesielt viktige for vår bedømmelse av personen på bildet?
- Spiller disse trekkene også en rolle når vi møter virkelige personer?
- I hvilken grad bestemmer utseendet menneskenes holdning overfor en ukjent person?
- Hvilke andre enn synlige kriterier kan påvirke hva vi synes om en person før vi har blitt kjent med ham/henne? (Ting som kanskje vil bli nevnt er alder, kjønn, etnisk opprinnelse, språk, mm.)
- Vil det første inntrykket påvirke hvordan vi forholder oss til en annen person?
- Har noen av elevene selv opplevd at mennesker hadde feil oppfattning av henne/ham på grunn av et feilaktig førsteinntrykk? Var det lett å overbevise de andre om at de hadde tatt feil?

Videre arbeid:

Øvelsen kan være utgangspunkt for videre arbeid med fordommer, stereotyper og lignende.

Alternativ:

Elevene skal forestille seg at de kommer til en kantine for å spise lunsj. Det er ikke noen ledige bord igjen, så de må sette seg ved et bord sammen med noen de ikke kjenner. Ved bordene sitter

- en meget gammel kvinne
- en tykk mann, ca. 50 år gammel, i dress og slips
- en kvinne med muslimsk hodeplagg
- en ung mann i utslitte jeans som leser "Klassekampen"
- en mormonmisjonær med svart dress og navneskilt

- en jente som er kledd helt i svart, med svart leppestift og piercing i ansiktet
- en høy og kraftig gutt i svart skinnjakke og militærstøvler, med barbert hode
- en kvinne som ser ut som en stoffmisbruker
- en mann av afrikansk opprinnelse i en fargerik drakt
- en jente med mye sminke og utringet og trang kjole
- en prest
- en kvinne som ser ut som moren til deres bestevenn
- en mann med en T-skjorte der det står "I'm gay, and I think it's great!"

I små grupper lager elevene lister over de tre personene som de hadde foretrukket, og de tre de hadde minst lyst til å dele bord med.

**Samarbeid,
solidarisk
handling,
demokrati**

Blind spasertur

Tema: Tillit; å ta vare på hverandre

Mål: Elevene prøver seg på å overta ansvar for en annen og å stole på noen

Alder: fra 6 år

Metode: Blind bevegelse

Tid: 30 min.

Elevene går sammen i par. Én elev i hvert par får et bind for øynene. (Eller bare holder øynene lukket, noe som er mindre skummelt.) Den andre er "lederen" som skal føre partneren rundt. Det blir mest spennende hvis elevene får lov til å gå ut av klasserommet, kanskje til og med i skolegården. "Lederen" skal passe på at partneren er helt trygg og aldri støter borti noe. Men han/hun skal også sørge for noen spennende erfaringer for den "blinde" gjennom å føre ham/henne på steder der det er en spesiell lukt, noe spesielt å føle eller høre, bakken er annerledes, etc. "Lederen" kan også la partneren klatre over/under noen små hindringer eller løpe med ham/henne. Partnere skal helst ikke snakke sammen. Etter en stund byttes rollene.

Når elevene er litt eldre, kan øvelsen gjennomføres i tre omganger. Først skal den "blinde" ledes ved å holde ham/henne i skuldrene. I neste omgang danner "lederen" en kopp med hånden sin som den "blinde" legger sin hånd i. I siste omgang er det bare håndbakene som berører hverandre, slik at partnerne må være spesielt følsomme overfor hverandre.

Etter øvelsen får klassen anledning til å snakke om det de har opplevd.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan føltes det å være den "blinde" eller "lederen"?
- Hvilken rolle likte du best? Hvorfor?
- Hvordan kommuniserte dere?
- Hadde du en følelse av ansvar når du var "lederen"?
- Hadde du tillit til "lederen" når du var "blind"?
- Hvorfor er det så viktig med tillit? (I familien, blant venner, mellom forskjellige land, ...)

Alternativ:

En elev er et "skip", de andre er "skjær". Skjærene sitter på gulvet med litt avstand seg imellom. "Skipet" har bind for øynene og må gå fra den ene siden av rommet ("havet") til den andre uten å støte borti skjærene. Hvis skipet kommer nær et skjær, lager "skjæret" en lyd som bølger som slår mot fjell, for å advare skipet om at det må bytte skifte kurs.

Blind geometri

Tema: Samarbeid

Mål: Elevene øver på å reagere på de andre og ta ansvar selv

Alder: fra 10 år

Metode: Blindspill i sirkel

Tid: 2 min. per figur

Alle elever står i sirkel med øynene lukket, og de holder hverandre i hendene. Når læreren sier fra, skal elevene endre sirkelens form uten å slippe tak i hendene og uten å åpne øynene. Læreren kan f.eks. si at sirkelen skal omdannes til en trekant, firkant, stjerne, et åttetall (sløyfe) osv. Når en figur er ferdig, åpner alle øyne for å betrakte resultatet. Så dannes det igjen en sirkel, øynene lukkes og den neste figuren følger.

OBS:

Øvelsen virker bare med opp til 15 personer. Er det flere, må det dannes to sirkler.

Isflak

Tema: Samarbeid

Mål: Elevene øver på å samarbeide for å oppnå noe som er til fordel for alle.

Alder: fra 8 år

Metode: Spill i gruppe

Tid: ca. 20 min.

Hjelpemidler: Flere store ark (aviser, gamle plakater, ...) og tape

Flere store ark blir tapet sammen til et stort "isflak". Alle eller en del av elevene er pingviner som står på isflaket og flyter sørover i Golfstrømmen. Denne Golfstrømmen (læren, eventuelt andre elever) får isflaket til å smelte, dvs. river av stykker av papir rundt omkring, store striper eller små biter, det han/hun kan få tak i. "Pingvinene" prøver å holde seg på isflaket så lenge de kan. Hvis en pingvin ikke klarer å holde seg på isflaket, er han/hun ute.

Etter spillet har blitt spilt én gang følger en samtale.

Diskusjonspunkter:

- Hvem var det som først tok initiativet?
- Hva gjorde "pingvinene" for å holde seg over vannet?
- Var det noen som falt uti?
- Var det mest konkurranse eller samarbeid mellom "pingvinene"?

Etter samtalen gjennomføres spillet en gang til. Denne gangen blir "pingvinene" oppfordret til å forsøke å overleve som gruppe.

Den svakeste mus

Tema: Beskyttelse; solidarisk handling

Mål: Gjennom en morsom og dynamisk lek blir barna konfrontert med gruppens/samfunnets ansvar for å ta vare på sine enkelte medlemmer.

Alder: 5 til 10 år

Tid: 5 min. per omgang, pluss 20 min. for samtale

Til denne aktiviteten trengs det et rom der det er plass for barna til å løpe omkring. En liten del av rommet blir tydelig avgrenset mot resten med en markering. To av elevene er katter som skal bevokte denne markeringen. Kattene kan bare bevege seg langs markeringen. Resten av elevene er mus som i begynnelsen oppholder seg i den største delen av rommet. Musene må prøve å komme seg over markeringen uten å bli tatt av kattene. Hvis en mus lykkes med å komme over markeringen, er den i sikkerhet, men må bli der. En mus som blir tatt av en katt er ute.

Blant musene er det én som er den "Svakeste mus". Hvis den Svakeste mus blir tatt av kattene, har hele gruppen av musene tapt. Hvis den Svakeste mus klarer å komme over markeringen uten å bli tatt, har musene vunnet.

Etter at reglene er blitt forklart blir de to som spiller kattene, sendt ut av rommet. Så bestem-

mer gruppen hvem som skal være den Svakeste mus. (Dvs. at kattene får ikke vite hvilken mus som er den "Svakeste".) Kattene blir hentet inn igjen, og spillet kan begynne. Spillerunden slutter med én gang når den Svakeste mus blir tatt eller kommer over markeringen. Det anbefales å spille flere runder, slik at gruppen har mulighet til å samle erfaringer med forskjellige taktikker, og flere barn kan prøve seg som Svakeste mus eller katt.

Barna som spiller de vanlige musene, befinner seg i et dilemma: De fleste vil være interessert i å bringe seg selv i sikkerhet bak mållinjen (mekanismen med å komme seg i mål uten å bli tatt, er kjent fra mange andre spill). Men samtidig må de beskytte den Svakeste mus for å vinne. Vanligvis vil den første spillrunden ende med at alle musene prøver å komme over markeringen selv. Den Svakeste mus vil ofte bli igjen, fordi den føler et altfor sterkt press på seg for ikke å bli tatt, og vil ikke våge å risikere å løpe mot kattene. Hvis dette skjer, vil musene i den neste omgangen være mer bevisste på den Svakeste musens betydning og prøve å beskytte den.

Etter et par omganger setter gruppen seg sammen for å diskutere spillet. Hva skjedde? Hvilken taktikk fungerte best? Hvem gjorde en spesiell innsats for å redde den Svakeste mus, og hvordan? Hvordan følte den Svakeste mus seg? Hvordan var situasjonen for resten av musene? Hvordan kunne kattene merke hvem som var den Svakeste mus? Så kan læreren/gruppelederen gå videre til en mer generell samtale om beskyttelse. Barna forteller om situasjoner da de ble beskyttet eller selv beskyttet en annen. Når trenger en beskyttelse? Finnes det personer som trenger mer beskyttelse enn andre, eller personer som ikke har noen som beskytter dem? Hvem har ansvaret for å beskytte andre (statlige og private institusjoner, foreldre, lærere, venner, medmennesker)? Er det en forskjell mellom Norge og andre land? Elevene har kanskje hørt om folk i krig, flyktninger og gatebarn?

OBS:

Antall katter kan varieres avhengig av rommets størrelse. Det skal være ganske vanskelig for musene å komme over mållinjen.

Kattene kan distraheres, men må ikke holdes eller blokkeres på andre måter. Det kan være en spennende idé å gi rollen som den Svakeste mus til et barn som står litt utenfor i klassen. Dette anbefales selvfølgelig ikke hvis det dreier seg om et alvorlig integrasjonsproblem.

Videre arbeid:

Denne aktiviteten egner seg best som forberedelse av arbeid med temaer som beskyttelse, solidaritet, eller generelt om menneskerettigheter eller barnas rettigheter. Det kan også være en bra overgang fra, f.eks. læring om alle menneskers grunnleggende behov til diskusjonen om det ansvar den enkelte har for at medmenneskene har det bra.

På telttur

Tema: Regler

Mål: Elevene blir motivert til å tenke over betydningen av regler og lover i et samfunn og spenningen mellom samfunnets regler og personlig frihet

Alder: fra 13 år

Metode: Gruppediskusjon

Tid: 2 UT

Hjelpemidler: Et sett av "situasjoner" *kopioriginal 8*, klippet fra hverandre og lagt i en konvolutt for hver gruppe.

Etter at elevene er delt inn i grupper på fem eller seks personer, innleder læreren:

– I den følgende øvelsen skal dere late som om dere er på telttur med noen venner. Noen har fortalt dere om et fantastisk sted for å slå opp telt, en lysning i skogen nær en innsjø, langt borte fra sivilisasjonen. Dere har planlagt turen i flere uker. Nå endelig har helgen kommet. Etter en lang reise kommer dere til lysningen. Dere har tatt med alt dere trenger, inklusive et stort telt der alle kan sove. Det finnes en vannkilde i nærheten med godt vann, og dere har fått lov til å hugge trær for å lage et bål. Det finnes ikke noen andre fasiliteter, ingen regler, og ingen voksne eller leirleder. Dere slår dere ned, går for å bade og gleder dere til en morsom uke.

– Men ved slutten av den første dagen har det allerede vært litt uenighet om hvordan leiren skal være organisert. Dere blir klar over at det hadde vært best å bli enig om noen måter å gjøre turen enklere på. Dere holder et møte.

Læreren oppfordrer elevene i gruppene å forestille seg fire eller fem problemer som kan dukke opp. Gruppene skal bestemme seg for hvordan disse problemene bør løses. Når gruppene er ferdige, forteller de litt om hva slags problemer de har funnet på og hvordan de ville ha løst dem. Læreren stiller følgende spørsmålene:

- Hvordan ble avgjørelsene tatt?
- Var det noen som ikke var enige i avgjørelsene?
- Hadde alle like mye å si når avgjørelsene ble tatt?

Nå fortsetter læreren:

– Etter møtet fungerer alt mye bedre. Men etter et par dager dukker det opp flere problemer. Dere må løse dem i felleskap for å forhindre at de oppstår igjen.

Hver gruppe får nå et sett av ”situasjoner”. Lappene legges med teksten ned. Gruppen tar opp en lapp om gangen, leser gjennom den og prøver å bli enig om hvordan problemet skal løses. Hvis noen grupper blir ferdig fortere enn andre, skal de tenke over spørsmålene som står lengre nede.

Når alle gruppene er ferdig, samles hele klassen for å gå gjennom de enkelte situasjonene og høre hva slags løsninger gruppene har kommet fram til. (OBS. Det vil ta for lang tid å la hver enkelt gruppe kommentere hver enkelt situasjon.) Øvelsen avsluttes med en diskusjon.

Diskusjonspunkter:

- I denne aktiviteten brukte dere regler for å sikre rettighetene til alle i leiren. Hva hadde skjedd hvis dere ikke hadde vært i stand til å bli enige om noen regler, eller hvis alle bare hadde ignorert reglene.
- Hva er det som gjør at en regel er bra/dårlig?
- Hvordan er det med lover? Skal man alltid følge lover, selv om de er dårlige?
- Noen regler og lover er uskrevene. For eksempel, ”moral” eller religiøse regler. Hvorfor følger mennesker disse reglene selv om de ikke blir tvunget til å gjøre det?
- Regler og lover blir vanligvis påtvunget gjennom straff eller en annen form for sanksjon. Dere bestemte dere kanskje for å bruke sanksjoner mot personer som brøt reglene for leiren. Hva er meningen med sanksjoner? Hva slags sanksjoner har den beste virkningen? Kan sanksjoner virke motsatt av det de skulle?

Videre arbeid:

Denne diskusjonen kan være utgangspunkt for å lage regler for klassen (se neste øvelse). Andre temaer klassen kan fordype seg i etter denne øvelsen er:

- Konflikt mellom regler og personlig frihet
- Hva hvis regler strider mot samvittighet eller (for eksempel religiøs) overbevisning?
- Sivil ulydighet i historien og nåtiden

- Overordnede og underordnede regler. (folkerett – grunnlov – vanlige lover – regler i gruppen, familien, osv.)
- Hva er meningen med straff? Når opplever vi straff som rettferdig?
- Alternativer til straff; ungdommer og straff; dødsstraff

Klassens grunnlov

Tema: Demokrati

Mål: Elevene gjør erfaringer med demokratiske prosesser gjennom å utforme sine egne regler for samarbeid i klassen.

Alder: Fra 10 år

Metode: Arbeid i små grupper, felles diskusjon

Tid: To ganger 1 UT

I grupper med fire til seks personer skal elevene lage en liste over regler for samarbeid i timen. Reglene skal inkludere rettigheter og plikter både for elevene og læreren. Forslag fra alle grupper blir samordnet og resulterer i et felles regelverk, en slags grunnlov for klassen. Dette blir hengt opp og gjelder fra dette tidspunktet. Eventuelt kan regelverket evalueres og modifiseres etter en eller to måneder.

Her er et forslag til prosess for å samordne gruppens forslag til et felles regelverk: Etter at alle grupper har laget sine regelverk samles de inn. En liten gruppe elever danner en undergruppe som får i oppgave å sammenligne resultatene. Regler som alle er enige i settes opp i en felles liste. Regler som er kontroversielle eller bare nevnt av noen få, blir fremlagt for klassen igjen. I diskusjonen blir nå hele klassen enig om hva som skal være med på listen. Hvis nødvendig, gjennomføres det avstemning om kontroversielle punkter. Etter at det har blitt enighet i klassen, lager undergruppen en siste versjon som blir fremlagt en gang til. Hvis klassen godkjenner dette, blir det klassens grunnlov.

Denne aktiviteten er ikke bare en spennende øvelse i demokrati. Resultatet kan påvirke arbeidsforholdene i klassen på en meget positiv måte. Vanligvis vil reglene elevene beslutter være ganske strenge når det gjelder f.eks. villighet til å høre på hverandre, ro i timen etc. Hvis regelverket tas alvorlig av klassen og læreren, vil klassen selv føle seg ansvarlig for at det blir ivaretatt. Det vil være mye lettere å henvise f.eks. en bråkete elev til klassens egen grunnlov, enn til regler som støtter seg bare på lærerens autoritet.

Hvis det føles nødvendig, kan læreren forbeholde seg en vetomulighet, for eksempel når en regel strider mot skolens ordensregler. (Det er heller ikke tillatt at en kommunes regler er i strid med statens grunnlov, statens grunnlov må heller ikke bryte internasjonal lov.) Dette bør helst være avklart fra begynnelsen.

OBS:

Det å la elevene selv bestemme over spørsmål om samarbeid og disiplin, høres kanskje litt dristig ut. Men mange lærere i forskjellige land har gjort meget gode erfaringer med dette. De fleste forteller at elevenes regler blir en del strengere enn det lærerne selv hadde våget å pålegge dem.

Det er best hvis klasselæreren er med på denne aktiviteten, slik at reglene får generell gyldighet for alle timer. Hvis dette er ikke mulig, er det heller ikke noe i veien for å lage grunnregler bare for et bestemt fag.

Menneske- rettigheter, rettferdighet: fordypning

Menneskerettigheter i media

Tema: Menneskerettigheter og menneskerettighetsbrudd

Mål: Elevene utdyper sine kunnskaper om menneskerettighetene og knytter dem til det som skjer i verden.

Når: Etter at elevene har blitt kjent med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene

Alder: Fra 14 år

Metode: Medieanalyse

Tid: 2 UT

Hjelpemidler: Aviser og/eller nyhetsmagasiner

Elevene deles inn i små grupper. Hver gruppe får én eller flere aviser eller nyhetsmagasiner og får i oppdrag å finne rapporter som dreier seg om

- Menneskerettigheter i bruk
- Menneskerettigheter som blir nektet
- Innsats for andres menneskerettigheter

For bedre forståelse kan læreren gi følgende eksemplene:

- Menneskerettigheter i bruk: Et bilde av en fotballspiller som scorer mål kan illustrere rett til fritid, helse, foreningsfrihet, frihet til å reise.
- Menneskerettigheter som blir nektet: En rapport om nedskjæringer ved et lokalt sykehus kan forbindes med nektelsen av rett til helse eller til og med rett til liv.
- Innsats for andres menneskerettigheter: En rapport om et barn som ble reddet fra folk som mishandlet det.

Deltakerne skal se på Verdenserklæringen om menneskerettighetene og finne artikler som tilsvarer rapportene. Til slutt presenterer og forklarer gruppene resultatet sitt for de andre. (For presentasjonen kan gruppene f.eks. lime tekstene og de tilsvarende artiklene fra Verdenserklæringen på et stort ark.)

Hva er rettferdighet?

Tema: Rettferdighet (eller andre menneskerettighetstemaer)

Mål: Elevene oppdager sin egen naturlig følelse av hva som er rettferdig

Alder: fra 9 år

Metode: Brainstorming, diskusjon i små grupper

Tid: 1 til 2 UT

Klassen gjennomfører en brainstorming på spørsmålet "Hva er rettferdig? Hva er urettferdig?" Alle forslag blir skrevet på tavlen.

Nå går elevene sammen i små grupper. Gruppene får fem minutter på seg til å skrive ned på en lapp en felles definisjon av "rettferdighet". Definisjonene til alle grupper blir hengt opp slik at alle kan lese dem. Nå skal hele klassen prøve å bli enige om en felles definisjon som inkluderer alle gruppens forslag. Denne felles definisjonen blir også skrevet opp godt synlig for alle. (Hvis klassen ikke er blitt enig, skrives de forskjellige alternativene opp.) Hvis ønskelig kan definisjonen illustreres med tegninger om rettferdighet/urettferdighet. Så motiverer læreren elevene til å reflektere litt nærmere rundt rettferdighet gjennom å stille følgende spørsmål:

- Er rettferdighet viktig? Hvorfor?
- Kan dere huske en gang i deres liv da dere opplevde noe som var rettferdig, og en gang da noe var urettferdig?

- Hva er det som gjør ting urettferdige?
- Hvordan føltes det da dere opplevde noe urettferdig?
- Er det alltid mulig å få til rettferdighet?
- Hva kan vi gjøre for å bidra til at det går rettferdig for seg i vår klasse/på vår skole/i vårt land/i verden?

Alternativer:

Den samme prosessen med å komme frem til en definisjon, kan også anvendes på frihet, toleranse, ansvar, fred, eller andre temaer som har med menneskerettighetene å gjøre. Poenget med øvelsen er å oppmuntre elevene til å uttrykke sine naturlige følelser omkring temaet.

Tyven Tora

Tema: Rettferdighet, psykisk press

Mål: Elevene bruker sin naturlige forståelse av rettferdighet og blir bevisst på hvor lett man kan havne i en situasjon med urettferdig behandling og psykisk press.

Alder: fra 8 år

Metode: Rollespill

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: En kurv eller veske og en sjokolade. Bakgrunnsinformasjon om rollespill i “Skritt for skritt” del 1.

Roller: Tora/Tore (eller et annet navn), Kasserer, Butikksjef, to Sinte kunder, en Velmenende kunde og en Politimann/-kvinne

Dette enkle rollespillet trenger ingen forberedelser og kan gjennomføres i nesten alle grupper. Først blir rollene fordelt. Alle barn som ikke har noen rolle, er tilskuere og skal observere oppmerksomt. Læreren forteller hvordan historien begynner. Tora (eller Tore, ...) er på vei hjem fra skolen. I kiosken ved skolen har hun kjøpt en sjokolade som ligger i skolevesken. Når hun kommer forbi supermarkedet, husker hun at hun skal ta med en liter melk derfra. Hun går inn og henter melken. Ved kassen spør Kassereren om hun/han kan ta en titt i skolevesken. Kassereren finner sjokoladen, og Tora forklarer at hun har kjøpt den tidligere, men hun har ingen kvittering, og Kassereren tror henne ikke. To Sinte kunder som står i kø, støtter Kassereren. Butikksjefen kommer og får forklart situasjonen. Hun/han vil ikke hente politiet hvis Tora innrømmer at hun har stjålet sjokoladen. En Velmenende kunde vil hjelpe Tora og anbefaler henne å innrømme tyveri for å unngå trøbbel, uansett om hun er skyldig eller ikke.

Her slutter fortellingen. Nå skal scenen spilles. Det begynner med at Tora kommer til kassen i supermarkedet for å betale melken, og de enkelte personene forholder seg som beskrevet i fortellingen. Men så fører elevene selv historien videre i et rollespill.

Scenen kan utvikle seg på mange forskjellige måter. Politimannen er ennå ikke på scenen og vil muligens ikke bli hentet inn i det hele tatt. (Det kan hende at han bare kommer inn av seg selv.) Som oftest vil barna forsøke å finne en positiv løsning: Butikksjefen kan bestemme seg for å tro på Tora, den Velmenende kunden kan overbevise Butikksjefen, Politimannen kan ta Toras parti. Bare sjelden vil Tora være villig til å innrømme tyveriet.

Etter scenen er spilt ferdig, samles spillere og observatører til en felles samtale.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan følte Tora seg? Hvordan opplevde hun de andre personene?

- Hvordan opplevde observatørene de forskjellige personene?
- Var observatørene fornøyd med scenens forløp? Hva kunne ha vært annerledes?
- Hvordan var oppførselen til de enkelte personene? Var de villige til å høre på andre eller helt fanget i sine egne forutinntatte meninger?
- Forsøkte Tora til å bidra til løsningen, eller reagerte hun for aggressivt?
- Var den Velmenende kundens råd om at Tora bare skulle innrømme alt for å slippe, bra eller dårlig? Hadde elevene innrømt noe de ikke hadde gjort for å unngå trøbbel?
- Har noen av elevene hørt om lignende situasjoner, eller opplevd dem selv? Kanskje til og med på skolen?
- Hva er det som avgjør om noen blir trodd eller ikke? Er dette rettferdig?
- Hadde Tora blitt funnet skyldig i tyveri i virkeligheten? Ville Toras person (utseende, oppførsel, språk, kjønn) gjøre noen forskjell?
- Hvilken beskyttelse finnes det mot en urettferdig anklage?

Alternativer:

Det er spennende å spille den samme scenen flere ganger, slik at noen av de som har vært observatører først, også selv kan prøve seg i de forskjellige rollene. Hvis aktørene har funnet en altfor enkel løsning (f.eks. at Butikkjefen ringer kiosken og spør om sjokoladen har blitt kjøpt der), kan situasjonen forandres litt for å gjøre det vanskeligere (f.eks. selgeren i kiosken har gått av vakt i mellomtiden). Scenen kan også varieres: Hvordan forandrer scenen seg hvis f.eks. Tora åpenbart er utenlandsk? Etter hver omgang følger en kort samtale med alle om det som har skjedd. Først etter den siste omgangen blir det en mer omfattende diskusjon.

Med litt eldre elever kan scenen også spilles som Forumteater (se beskrivelsen i “Skritt for skritt” del 1 s. 19). Etter scenen har blitt spilt én gang, spilles den en gang til, gjerne av de samme skuespillerne. Hvis noen av observatørene har lyst til å forandre noe på hvordan en av personene forholder seg, roper hun/han ”stopp!”. Scenen ”fryses” umiddelbart (alle står stille i den posisjonen de akkurat har vært i), slik at den som har stoppet kan innta plassen til personen hun/han vil forandre og spille videre isteden for ham/henne.

Videre arbeid:

Scenen kan være utgangspunkt for arbeid med rettferdighet, barnas rettigheter, kommunikasjon, konflikter eller straff. Med eldre elever kan det å utøve psykisk press for å få noen til å innrømme noe hun/han ikke har gjort, også være utgangspunkt for diskusjon om tortur.

Vi annonserer våre rettigheter

Tema: Barnas rettigheter

Mål: Elevene fordypet seg i betydningen av noen artikler i Barnekonvensjonen

Når: Etter at klassen har arbeidet en del med menneskerettigheter

Alder: fra 9 år

Metode: Å lage plakater, sanger, eller scener

Tid: 2 UT

Hjelpemidler: Utvalg av enkelte artikler fra Konvensjonen om barns rettigheter (forenkelt versjon). Alternativt kan Verdenserklæringen eller et annet menneskerettighetsdokument brukes.

Elevene går sammen i små grupper eller par. Læreren forteller at det finnes reklame for barnas rettigheter på TV, radio eller plakater i mange land. Hver gruppe eller par får nå i oppgave å lage et reklameinnslag som forklarer en rett eller en gruppe av rettigheter (f.eks. rettigheter som har med familien å gjøre) fra Konvensjonen. Det kan være en plakat, en sang, en scene, et dikt osv. Resultatene kan stilles ut eller framføres for klassen eller hele skolen.

Noen tips for å lage en plakat:

Bli klar over hva dere vil formidle før dere begynner å arbeide. Bestem dere for budskapet og skriv det ned.

Begynn med å lage noen små, raske skisser for å prøve så mange idéer som mulig. Ikke vær redd for å forkaste en idé på ethvert stadium. Det er mye viktigere å bruke energien på å få frem en sterk idé enn å fortsette å arbeide på noe man egentlig ikke er fornøyd med.

Alternativ:

FN bruker en rekke ”internasjonale dager” (f.eks. den Internasjonale kvinnedagen) for å gjøre offentligheten oppmerksom på menneskerettigheter. Disse dagene kan være gode anledninger til å lage plakater, scener, dikt osv. (se ”Skritt for skritt” del 1 s. 23).

Veggavis

Tema: Menneskerettigheter i praksis

Mål: Elevene blir oppmerksomme på hvordan menneskerettighetene blir ivaretatt i verden

Når: Etter at elevene har oppnådd visse grunnleggende kunnskaper om menneskerettigheter

Alder: fra 11 år

Metode: Veggavis

Tid: Over lengre tidsrom

Hjelpemidler: Flere store, blanke ark som dekker en del av en vegg i klasserommet

Det henges opp noen store blanke ark (plakater) i klasserommet som veggavis. Elevene skal legge merke til artikler, rapporter eller bilder i aviser eller magasiner, og innslag i TV eller radio som har med menneskerettigheter å gjøre. For eksempel, en karikatur kan vise fordommer eller vold, en rapport om krig kan vise hvordan menneskerettigheter blir brutt i andre land, eller det kan være diskusjon om et menneskerettighetstema i lokalnyhetene. Elevene skal klippe ut det de har funnet, eller skrive en kort sammendrag av det, slik at det kan limes på veggavisen.

For å opprettholde spenningen, kan aktiviteten først begrenses til et kort tidsrom, f.eks. to uker. Hvis det blir en suksess, kan veggavisen bli et permanent innslag i klasserommet.

OBS:

Elevene burde motiveres til å få en balanse mellom positive og negative ting. Ellers vil det bli altfor mye fokus på menneskerettighetsbrudd, siden det er mye lettere å identifisere (og media er mye mer opptatt av) dårlige nyheter enn gode.

Det vil være avhengig av elevenes modenhet om de får lov til å lime fast artiklene selv eller om læreren gjør det. Det kan også dannes en egen redaksjonskomité som er ansvarlig for veggavisen. For å øke elevenes følelse av ansvar burde deres frihet til selv å bestemme hva som blir med på avisen, begrenses så lite som mulig.

Alternativer:

Veggavisen kan også omfatte materiale elevene selv har laget om menneskerettigheter, f.eks. plakater, tegninger, dikt, eller rapporter om det elevene selv har funnet ut i nærmiljøet.

Veggavisen kan bli til en utstilling på skolen eller på et offentlig sted i nærmiljøet.

Spillet om verdenshandelen

Tema: Urettferdighet i konkurransen mellom dem som har kapital og dem som har råmaterialer; konflikter som resultat av mistillit; definisjon av gevinst

Mål: Deltakerne eksperimenterer med forhandlingssituasjoner mellom ulike parter, opplever hvordan økonomisk utnyttelse oppstår og setter spørsmålstegn ved definisjon av gevinst i vår kultur.

Alder: Fra ca. 13 år

Antall deltakere: 7 til 17 personer. Gruppen blir delt inn i to undergrupper.

Metode: Simulasjonsspill/rollespill

Tid: 2 timer for spillet, 1 time for etterarbeid.

Hjelpemidler: En kasse som kan låses; nøkkel til kassen; en ulåst eske; like mange uspissete blyanter som det er deltakere; 2 blyantspissere; spillepenger (10 kr per person i den minste gruppen og 1 kr per person i den største gruppen)

Rom: Helst to rom, i hvert fall plass for hver gruppe til å trekke seg tilbake og snakke uten å bli hørt eller sett av de andre.

Spillet egner seg for 7 til 17 personer. Deltakerne deles inn i to grupper, slik at den ene gruppen har litt mer enn dobbelt så mange medlemmer som den andre.

Vårt eksempel går ut fra en spillegruppe på 10, som blir delt inn i to undergrupper på 3 og 7 personer. I dette tilfellet blir det brukt 10 uspissete blyanter og 37 kr i spillpenger. Spillets leder skal passe på at ikke alle retorisk sterke deltakere er i den samme gruppen. Først blir reglene forklart. Målet med spillet er å samle kapital. Kapital består av penger og spissete blyanter (hvis ønskelig kan verdien av en spisset blyant fastsettes med 3,50 kr). Gruppene må forhandle med hverandre for å vinne kapital. Materiell kan bare vinnes som resultat av forhandlinger (det er ikke lov å overfalle og rane de andre). Bare det materielle som har blitt delt ut, er tillatt. Det er ikke lov å bruke egne blyanter eller blyantspissere eller å prøve å åpne kassen med vold.

Deltakerne skal oppfordres til å oppnå så godt resultat som mulig, ut fra egne vurderinger. Når alle har forstått reglene, går hver gruppe til sitt rom. Spillets leder fordeler nå materiellet slik at ingen gruppe får vite hva de andre har. Den største gruppen får en låst kasse uten nøkkel med alle 10 blyanter oppi og 7 kr. Gruppen får vite hva deres kasse inneholder, men ikke om nøkkelen fins, eller hvor nøkkelen eventuelt er.

Den minste gruppen får de to blyantspisserne, nøkkelen til de andres kasse og 30 kr.

Det skal ikke fastsettes noen tidsbegrensning. Spillet slutter når spillerne ikke vil forhandle lengre (spillets leder bestemmer). Hver gruppe viser fram hvor mye kapital de har vunnet.

Etter at spillet er slutt, sitter alle deltakere sammen i sirkel. Først skal hver deltaker si kort hvordan hun/han føler seg nå. Det gis anledning til å oppklare personlige konflikter som har oppstått (f.eks. fordi noen følte seg trakassert). Spillets leder forteller hva de to gruppene fikk i begynnelsen. Deltakerne diskuterer hvordan de definerte suksess: Var det å få så mye som situasjonen tillot, å få mer enn de andre, en mengde man ble enig om på forhånd, ...? Så diskuteres og analyseres spillets forløp.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan utviklet det seg med kommunikasjonen og følelsene mellom de to gruppene: Forventet gruppene at de andre ville være ærlige? Var gruppene selv ærlige? Hvis ikke, hvorfor? Hvordan forandret bildet de hadde av de andre seg?
- Hvilke hendelser var avgjørende for spillets forløp?
- Hvordan ble forhandlingene organisert? Hvordan ble meninger dannet innenfor gruppene? Var det lettere for den minste eller for den største gruppen å komme til en felles forhandlingsposisjon?
- Hvilke paralleller finnes det til den virkelige verden? Kan noen tenke seg hvorfor spillet blir kalt "verdenshandelsspill"?

Spillet er en klassiker i arbeid om U-landsproblematikken og fungerer like godt med ungdommer som med voksne. Fordelingen i begynnelsen simulerer de ulike utgangspunkt for industriland (som har kapital og tekniske midler) og U-land (som har råmaterialer, men ingen kapital for å utnytte dem). Men meningen med spillet er ikke bare å påpeke urettferdig fordeling, men å demonstrere hvordan ulike utgangspunkt og mangel på kommunikasjon med og kunnskap om hverandre fører til mistillit og konflikt.

I diskusjonen etter spillet skal det også påpekes at definisjonen av suksess er avhengig av perspektivet man velger. Spillets regler sier ikke at målet er å få mer enn de andre, men nesten alle grupper tolker det automatisk på denne måten. Vi er så vant til å være fornøyd bare hvis vi har mer enn de andre. Et resultat som er "så godt som mulig" kunne også bety å oppnå en situasjon der alle har like mye. Man kunne også ta gruppenes størrelse i betraktning, f.eks. ved å fastslå at den minste gruppen trenger mindre kapital enn den største. Men dette er en tenkemåte vi ikke er vant til, og spillet vil sjelden utvikle seg i retning av samarbeid. Tvert imot slutter spillet noen ganger uten at blyantboksen blir åpnet i det hele tatt.

OBS:

Spillet skal bare gjennomføres med spillere som ikke har et altfor spent forhold til hverandre. Spenninger og emosjoner kan bli ganske høye underveis. Det kan være lurt å gjøre en eller annen morsom bevegelseslek rett etter spillet for å løse opp spenninger før gruppen sitter sammen og deler erfaringer.

Som i alle slike spill er det meget viktig at rollen til spillets leder er klar for alle. Særlig må det ikke oppstå noen mistanke om at lederen hjelper én av gruppene med råd eller informasjon.

Hva hadde du gjort?

Tema: Politisk drap

Mål: Elevene blir kjent med bakgrunnen for politiske drap, betydningen av rettslig forfølgelse av menneskerettighetsbrudd og rollen offentligheten spiller i denne sammenheng.

Målgruppe: Fra 13 år

Metode: Diskusjon i små grupper på grunnlag av en sann historie

Tid: 1 til 2 UT

Hjelpemidler: Kopier av artikkelen om Luis Díaz og informasjonen om politisk mord (*kopioriginal 9*).

Gruppen leser artikkelen om Luis Díaz. Læreren forklarer at et slikt dødsfall kalles for uteromrettslige henrettelse, eller politisk drap. Klassen leser gjennom informasjonen om politisk drap.

Luis' familie vil at de som er ansvarlige for hans død skal stilles for retten. Men hæren vil ikke at dette skal skje. Elevene går nå sammen i små grupper (fire eller fem personer) for å diskutere hvorfor familien og hæren har disse holdningene.

Diskusjonspunkter:

- Hvem tror dere er ansvarlig for Luis' død: hæren, regjeringen, Luis, soldaten som skjøt ham?
- Hvilken betydning ville det ha for andre medlemmer av sikkerhetsstyrkene hvis de skyldige soldatene blir straffet?
- Ville makten til regjeringen, sikkerhetsstyrkene og hæren bli styrket eller svekket hvis de skyldige soldatene blir straffet? Hva med deres image?
- Hva hvis de ikke blir straffet? Vil hæren miste tillit i befolkningen? Hva kunne det føre til?
- Synes dere det er i orden å si at soldater ikke skal holdes ansvarlig for å ha drept noen, selv under disse omstendighetene?
- Hvordan vil det påvirke offentlighetens syn på rettssystemet hvis soldatene ikke blir straffet?

Etter at gruppene har diskutert spørsmålene, samles alle i plenum, og elevene forteller hva de har kommet fram til. Hvis det ikke kommer fra elevene, burde læreren påpeke at straffefrihet for menneskerettighetsbrudd er en viktig årsak til at slike overgrep i det hele tatt skjer ... ikke bare fordi gjerningsmennene ikke må frykte straff, men også fordi staten, gjennom ikke å straffe overgrepene, gir signal om at det egentlig er i orden, kanskje til og med ønsket. Hvis menneskerettighetsorganisasjoner arbeider for at noen som har begått et politisk drap skal stilles for retten, så skjer det ikke for å ta hevn, men for å motarbeide framtidige overgrep. I tillegg er det svært viktig for ofrene (når de fortsatt er i live) og deres familie at hendelsen blir oppklart.

Læreren oppfordrer nå elevene å forestille seg at de hadde gjemt seg i nærheten da Luis ble drept. De så ansiktet og identifikasjonsnummeret til soldaten som skjøt ham, men de selv ble ikke sett. Hva ville de gjøre i denne situasjonen? Ville de

- gå hjem og glemme det hele? Hadde det vært mulig?
- gå til en politivakt og rapportere det de har sett?
- fortelle Luis' familie eller noen annen hva de har sett?
- gjøre noe annet? Hva? Hvorfor?

Til slutt leser eller forteller læreren hva som skjedde videre.

Hva som skjedde videre

Luis' sak ble tatt opp av menneskerettighetsorganisasjonen Amnesty International. Som en del av Amnestys aktiviteter i denne saken sendte mennesker fra hele verden brev til den venezuelanske regjeringen og oppfordret den til å undersøke Luis' død, stille de ansvarlige for retten og få slutt på forfølgningen av Luis' familie.

I juli 1995 ble soldaten av nasjonalgarden som hadde skutt Luis dømt til 18 års fengsel av en sivil domstol.

Senere sa Luis' far til Amnesty at dette skjedde "... takket være internasjonal trykk ... Jeg hadde allerede mistet håpet ... Truslene og angrepene hadde nesten tatt knekken på meg. Alt dette forandret seg med deres kampanje".

OBS:

Spørsmålet av hva man selv hadde gjort hvis man hadde observert drapet er ikke enkelt. Det hender ofte at personer som står fram som vitner for menneskerettighetsbrudd selv blir ofre. Man kan ikke forvente at noen skal risikere sitt eget liv for å forsvare andres rettigheter. Poenget med denne delen av øvelsen er først og fremst å gjøre elevene bevisste om den enkeltes personlig ansvar, og å få elevene til å tenke over forskjellige muligheter for å ivareta dette ansvaret, ikke å få fram et ”riktig” svar.

Videre arbeid:

Enten før eller etter denne øvelsen kan det være interessant for deltakerne å få litt mer informasjon om Venezuela. Elevene kan også få det i oppgave å samle informasjonen selv. Når de gjør det, skal det legges vekt på både ”offisielle” informasjon (fakta om økonomien, det politiske systemet, mm.) og beskrivelser av den faktiske situasjonen menneskene i landet lever i, spesielt med hensyn til deres menneskerettigheter.

Øvelsen gir grunnlag for fordypning i temaer som personlig ansvar for å verne andres rettigheter, virkningen av offentlig press på regjeringer, arbeid av ikke-statlige organisasjoner, politisk drap, mm.

Alternativer:

Istedenfor en generell diskusjon om hva deltakerne hadde gjort hvis de hadde observert drapet, kan det bearbeides i et lite diskusjonsrollespill: Elevene går sammen i grupper på tre. (Hvis nødvendig kan noen også gå sammen to og to.) Hver gruppe skal nå late som om de alle sammen har vært hemmelige vitner til drapet. Nå diskuterer de hva som skal gjøres, på grunnlag av alternativene som er gitt ovenfor. Diskusjonene skal vare i 10 til 15 minutter. Så kommer alle sammen igjen og forteller om resultatene de har kommet fram til.

Konflikt

Nils' og Tones presanger

Tema: Konflikt mellom rettigheter

Mål: Elevene bearbeider en hverdags situasjon som innebærer konflikt mellom forskjellige rettigheter og analyserer forskjellige løsningsmuligheter.

Alder: fra 7 år

Metode: Rollespill

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: Informasjon om rollespill ("Skritt for skritt" del 1 s. 17), eventuelt en tamburin og en fløyte som rekvisitter.

Læreren forteller historien som står nedenfor. Noen av elevene skal nå overta rollene til Nils, Tone, Mor, og Far og spille historien. De andre elevene er observatører. Spillet fryses når konflikten har utviklet seg. Læreren ber elevene komme med forslag til hva som vil skje videre. Spillerne bestemmer seg for et forslag og fortsetter spillet på grunnlag av det.

Etter at spillet er slutt, sitter spillerne og observatørene sammen. Først forteller spillerne hvordan de opplevde scenen og hvordan de selv følte seg. Så deltar også observatørene i diskusjonen.

Diskusjonspunkter:

- Hvordan og hvorfor oppstod konflikten?
- Hva var observatørens inntrykk av de forskjellige rollefigurene?
- Var det en "happy end"?
- Hvordan kunne konflikten ha blitt unngått?
- Hvilke andre utfall hadde vært mulige?
- Hvilke av rettighetene til sin søster/bror tok Nils og Tone ikke hensyn til? (Bruk den forenklete versjonen av FNs Konvensjon om barns rettigheter i "Skritt for skritt" del 1.)

Forskjellige mulige utfall av scenen kan analyseres på grunnlag av vinner-vinner-modellen som er beskrevet i øvelsen "Stakkars troll" (se neste øvelse).

Hvis klassen har kommet på en fredeligere måte å løse konflikten på gjennom diskusjonen, kan spillerne prøve å spille denne versjonen.

Alternativer:

Hele scenen spilles uten avbrytelse helt til slutt, som vanligvis vil være lite tilfredsstillende (én av de to vinner, foreldrene tar bort begge instrumentene, ...). Så følger diskusjonen og gruppen prøver å finne fram til en fredelig løsning som ikke skaper noen tapere. Til slutt spilles scenen en gang til med den nye slutten.

Med litt eldre elever kan scenen spilles som forumteater (se "Skritt for skritt" del 1 s. 19). Scenen rollespilles en gang. Så startes det på nytt, men nå kan en av observatørene fryse scenen med å rope "stopp!" og prøve å få til en mer konstruktiv utvikling gjennom selv å overta en av rollene.

Videre arbeid:

Som fordybning i temaet konflikter kan klassen fortsette med øvelsen "Konfliktnett" (s. 55).

Nils og Tones presanger

Nils og Tone var meget glade fordi foreldrene hadde kjøpt fine presanger til dem. Nils fikk en tamburin, og han ble så glad for det at han begynte å spille med én gang. Tone var også begeistret over den lille fløyten hun hadde fått. Også hun begynte å spille med én gang. Først var begge meget fornøyde med sine nye ting, men etter en kort stund viste det seg at Tone ikke kunne konsentrere seg om å spille når broren hennes spilte samtidig. Tone stanset og ba Nils om å slutte en stund og la henne spille. Nils svarte at det forstyrret ikke ham når begge spilte samtidig, og at han ikke hadde lyst til å slutte. Tone ble svært sint. Hun begynte å spille meget høyt, og så Nils prøvde å spille enda høyere. Til slutt ble det så mye bråk at foreldrene deres kom inn i rommet.

Stakkars troll!

Tema: Konfliktløsning

Mål: Gjennom en morsom og fantasifull øvelse prøver elevene seg på fredelig konfliktløsning

Alder: Fra 7 år (eller tidligere, avhengig av elevenes modenhet)

Metode: Eventyr og diskusjon

Tid: 1 UT

Hjelpemidler: En eller to korte eventyr der det oppstår en konflikt mellom personer.

Etter at læreren har lest eventyret høyt for klassen, prøver elevene å finne ut hva slags konflikt som lå til grunn for historien. (I de fleste tradisjonelle eventyr finnes det "onde" personer som dør eller blir straffet, og "gode" personer som "lever lykkelig alle sine dager".) Læreren hjelper elevene gjennom de følgende spørsmålene:

- Hvem var fornøyd og hvem var misfornøyd på slutten av eventyret? Hvorfor?
- Opplevde noen brudd på sine rettigheter i eventyret? Hvem?
- Hvem var det som ikke respekterte andres rettigheter? På hvilken måte?

Klassen skal nå tenke over eventyret igjen, men denne gangen fra synspunktet til monstret, trollet, ulven, eller andre "onde" personer. Elevene skal prøve å gjenfortelle de forskjellige hendelsene i historien ut fra d synspunktet til disse personene. For eksempel, et troll kunne fortelle: "Jeg bodde i huset mitt med prinsessen og ville bare ha ro. Så kom denne fryktelige Askeladden og hugget av hodet mitt med mitt eget sverd!"

Læreren spør klassen om det hadde vært mulig å skrive om historien slik at alle blir fornøyd og konflikter unngås. De følgende spørsmålene kan sette diskusjonen i gang:

- Er det mulig å løse konflikten på en fredelig måte? Hvordan?
- Er det mulig at alle i historien får det som de vil? Hvordan?
- Hvorfor hadde det vært bedre enn en løsning der noen vinner og noen taper?

Som lekse kan elevene prøve å skrive en ny versjon av historien med en positiv løsning av konflikten.

Alternativer:

Isteden for å diskutere synspunktene til de forskjellige personene kan elevene også prøve seg på å løse konflikten i historien gjennom rollespill.

Isteden for å bruke et eventyr kan øvelsen også gjennomføres på grunnlag av en film elevene har sett.

Videre arbeid:

Klassen kan fortsette å arbeide mer generelt med muligheten for å løse konflikter uten å skape vinnere og tapere. En mulighet for å gjøre dette er å presentere for elevene følgende mulige utfall av en konflikt og spørre dem om eksempler på hver av dem av deres egen erfaring:

- vinne–vinne: Alle er fornøyde og får det de vil ha.
- vinne–tape: Den ene personen får ikke det han/hun vil ha og er misfornøyd.
- tape–vinne: Den andre personen får ikke det han/hun vil ha og er misfornøyd.
- tape–tape: Alle har bare kastet bort tiden med krangling, og ingen får det han/hun vil ha.

Når elevene er kjent med "vinne–vinne" måten å se på konflikter på, kan den brukes når virkelige konflikter oppstår i klassen. De involverte elevene, eller hele klassen, skal prøve å finne fram til en løsning som unngår at noen taper. Dette må ikke nødvendigvis være et kompromiss. Ofte kan begge partiene i en konflikt profitere på en vinne–vinne løsning. Ta eksempelet med to barn som krangler om et leketøy. Det kan vise seg at det er mye morsommere å leke med det sammen. Selvfølgelig kan ikke alle konflikter løses på en vinne–vinne måte, men det kan lønne seg å prøve å tenke på denne måten.

Nødlanding på Moebius

Kilde: The Citizenship Foundation, 1994

Tema: Konflikt mellom individets rettigheter og gruppens interesser; demokrati

Mål: Elevene øver seg på å løse situasjoner der forskjellige rettigheter kommer i konflikt med hverandre

Når: Etter at elevene har oppnådd en viss forståelse av menneskerettighetene

Alder: fra 13 år

Metode: brettspill og diskusjon i små grupper

Tid: 1–2 UT

Hjelpemidler: For hver gruppe: En kopi av arket "Nødlanding på Moebius" med bakgrunnshistorien og spillereglene (*kopioriginal 10*); en kopi av spillebrettet (*kopioriginal 11*); et sett av problemkort (*kopioriginal 12*), klippet fra hverandre.

Klassen deles i små grupper. Hver gruppe får en kopi av spillebrettet, et sett med problemkort og et ark med bakgrunnshistorien "Nødlanding på Moebius" og reglene. Læreren leser nå høyt historien "Nødlanding på Moebius" fra arket, og går gjennom reglene sammen med klassen.

Elevene gjennomfører nå spillet i sine grupper. Læreren observerer for å være sikker på at reglene ble forstått, men han/hun skal ikke blande seg inn hvis det ikke er absolutt nødvendig. Grupper som er ferdige tidligere enn de andre, oppfordres til å tenke over "diskusjonspunktene" som følger lengre nede.

Når alle er ferdige, spør læreren hvor mange trekk de enkelte gruppene har brukt for å komme i mål. Etterpå leser han/hun tolkningen av resultatene:

8 til 10 trekk: Avgjørelsene deres har hjulpet gruppen til å nå fyrtårnet fort, men noen gikk kanskje tapt på veien.

11 til 13 trekk: Dere har prøvd å få gruppen fram forttest mulig, men har samtidig tatt hensyn til behovene til enkelte medlemmer av gruppen.

14 til 16 trekk: Dere har lagt større vekt på de enkelte gruppemedlemmers

ønsker enn på behovene til gruppen som helhet. Dette betydde at reisen tok lengre tid og at risikoen for ikke å nå målet i det hele tatt ble større.

Nå ser elevene igjen på spilllets oppgave og diskuterer følgende spørsmål:

- Var det vanskelig å ta bestemte avgjørelser i deres gruppe? Hvilke? Hvorfor?
- Var noen avgjørelser lettere å ta enn andre? Hvorfor? Fantes det noen avgjørelser som de fleste i klassen var enige om? Fantes det noe deres gruppe ikke kunne bli enig om i det hele tatt? Hvis så, hvordan ble det avgjort? Klarte noen i deres gruppe å få gjennom sin mening bedre enn andre? Fikk alle anledning til å si sin mening? Hadde dere noen gang en avstemning for å komme fram til en avgjørelse?
- Alle problemer dreide seg om rettighetene til individer og grupper. Hvilke rettigheter ble berørt? (Elevene kan prøve å identifisere rettighetene i FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene.)
- Mange av problemene fra spillet forekommer også i virkeligheten. Gruppen av overlevende var som en miniversjon av vårt egen samfunn. Hvordan blir avgjørelser som disse tatt i det virkelige livet? Synes dere at disse måtene å ta avgjørelser på er rettfærdige? Fører de til "bra" resultater? Hva er et "bra" resultat? Hvilke andre muligheter for å ta avgjørelser kunne dere tenke dere?

Videre arbeid:

Hvert eneste av problemene kan være utgangspunkt for en stor diskusjon. Det kunne bli en prosjektoppgave for elevene å forske på situasjoner i det virkelige livet som tilsvarer et av problemkortene.

Elevene forestiller seg at deres gruppe bestemmer seg for å bli på planeten. Hvilke regler vil det være viktig å lage for å beskytte rettighetene til de fattige, de syke og de gamle, med tanke på problemene gruppen har bearbeidet? Hvordan kan man bli enig om reglene, og hvordan kan de gjennomføres?

OBS:

Meningen med øvelsen er å få deltakerne til å tenke selvstendig over problemstillingene og øve seg på å takle samfunnsproblemer med hensyn til menneskerettighetene. Det er ikke meningen å få fram de "riktige" løsningene. For mange av problemene finnes det ikke noe objektivt riktig svar, men løsningen vil være avhengig av personlig vurdering og avveining av forskjellige behov.

Konfliktnett

Tema: Konflikter

Mål: Elevene øver seg på å analysere konflikter og finne fram til løsninger som respekterer alles rettigheter.

Alder: fra 10 år

Metode: Grafisk analyse

Tid: 1 UT

Læreren skriver ordet "konflikt" midt på tavlen og tegner en sirkel rundt den. Han/hun spør elevene hva ordet betyr for dem. Så skal elevene nevne noen tanker som de knytter til ordet. Hver nye tanke blir skrevet opp, og læreren tegner en tykk linje fra sirkelen i midten til det nye ordet.

Når det kommer begrep som henger sammen med idéer som allerede er på tavlen, forbindes de med begrepet de er knyttet til isteden for sirkelen i sentrum.

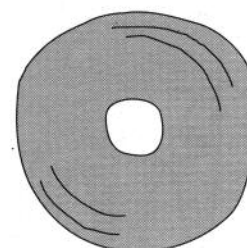
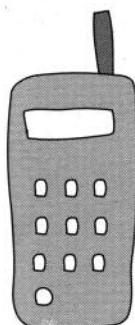
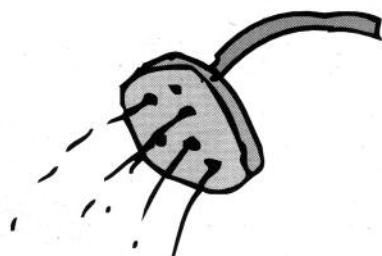
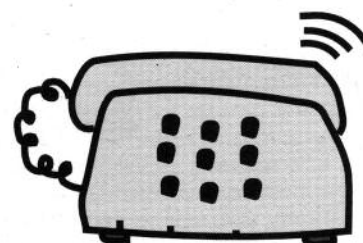
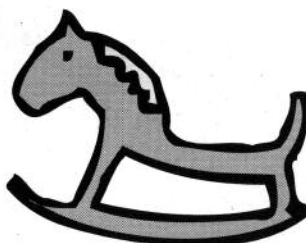
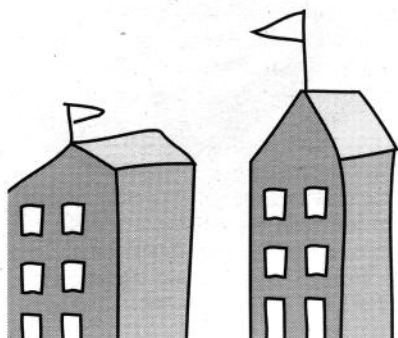
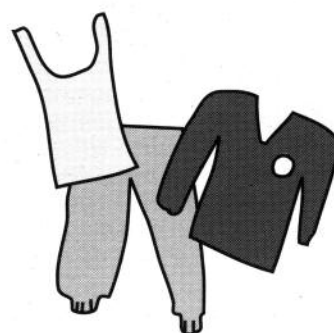
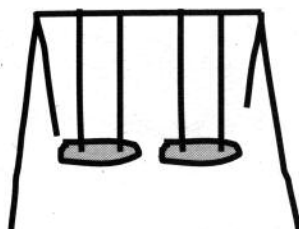
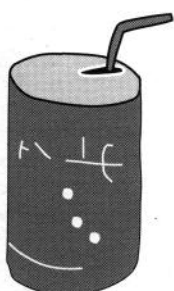
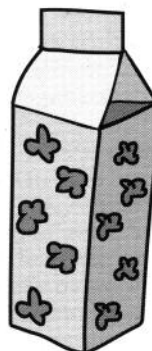
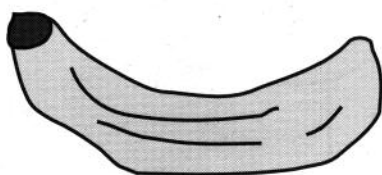
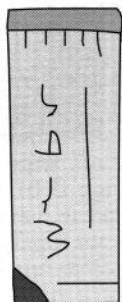
Øvelsen fortsettes så lenge elevenes interesse er på et høyt nivå. Til slutt diskuterer klassen noen generelle spørsmål knyttet til konflikt:

- Hvordan kan vi definere "konflikt"?
- Hva er felles for konfliktene vi kom på?
- Hva er årsaken til konflikter?
- Hva gjør konflikter verre?
- Hva forhindrer at konflikter blir løst?
- I eksemplene dere tenkte på, hvem opplevde å få sine rettigheter brutt? Hvilke rettigheter?
- Hvem var det som brøt dem? (Her kan det brukes et sammendrag av Verdenserklæringen eller Barnekonvensjonen.)

Videre arbeid:

Elevene fører dagbok over konflikter de observerer i løpet av en uke. De skal spesielt se etter konflikter som ble løst på en meningsfull måte, konflikter som kastet bort mye tid, eller konflikter som dukker opp ofte. Konfliktene som blir observert kan også deles inn i forskjellige kategorier, f.eks. vennlige/aggressive, enkle/forvirrende, voldelige/ ikke voldelige. (Det å gå litt på avstand av en konflikt og analysere den er et første skritt til å løse den på en måte som respekterer rettighetene til alle som er involvert.) For en mer detaljert analyse kan elevene oppfordres til å tenke over på hvilke andre måter konfliktene de observerte kunne ha utviklet seg. Kunne andre løsninger vært bedre eller verre?

Kopioriginal 1: Behov og ønsker

Kopioriginal 2: Menneskerettighetsbokser

En film som handler om menneskerettigheter	En person som engasjerer seg for andre menneskers rettigheter	Et musikkstykke som har med menneskerettigheter å gjøre
Et folk som blir forfulgt	Et land hvor menneskerettighetene stadig blir brutt	En organisasjon som arbeider for menneskerettighetene

(før inn selv)

En menneskerettighet

(før inn selv)

Kopioriginal 3: Rettigheter i hverdagen

Finn noen som:

har et pass

har gått i en moske, kirke, synagoge eller et annet gudshus

hjalp noen som ble mobbet

er lei seg for å ha skjelt ut noen

synes at dyr også har rettigheter

sa "dette er ikke rettferdig" en gang og kan fortelle hvorfor

bodde i et annet land

kjenner navnet til en organisasjon som beskytter menneskerettighetene

har et kallenavn han/hun liker

ikke fikk lov til å si eller skrive det han/hun tenkte

har en hobby (f.eks. samler noe, driver sport, leser, fotograferer, spiller computerspill, etc.)

har en slektning i et annet land

har prøvd å stoppe noe som var urettferdig

kan nevne et politisk parti i Norge

Kopioriginal 4: Når kan jeg...?

- Du har rett til spesiell hjelp hvis du er funksjonshemmet.
- Du har rett til å melde deg inn og ut av foreninger og kirkesamfunn.
- Du har rett til nødvendige helsetjenester der du bor.
- Du har rett til å bestemme over pengene du har tjent selv.
- Du kan ha en lett jobb så lenge det ikke går ut over helse eller skole.
- Du kan gifte deg med foreldrenes og myndighetenes godkjenning.
- Du kan velges inn i elevrådet.
- Du kan gå på film med 18 års aldersgrense i følge med en voksen.
- Du har rett og plikt til å gå på skolen.
- Du kan flytte hjemmefra hvis du selv vil det.
- Du kan velge om du vil ha nynorsk eller bokmål som hovedmål.
- Du har rett til å ta vanlig lønnet arbeid hvis foreldrene dine ikke har noe imot det.
- Du kan bli straffet med fengsel eller pengebot hvis du bryter loven.
- Hvis du er en mann, kan du bli innkalt til militær eller sivil tjeneste.
- Du må bli hørt i saker som angår dine personlige forhold, f.eks. hvor du skal bo hvis foreldrene dine er skilt.
- Du har rett til å bli varslet og til å si din mening dersom skolen skal bestemme noe som angår deg.
- Du kan ha sex dersom dere gjør det frivillig.
- Du kan ta mopedførerbevis.
- Du har stemmerett ved valg.
- Du kan ikke adopteres uten at du selv vil det.
- Du kan kjøpe sigaretter og tobakk.
- Du har rett på tilstrekkelig mat og et ordentlig bosted.
- Du kan slutte på skolen.
- Du har ikke lenger rett til spesiell beskyttelse som barn.
- Ingen har lov til å slå deg.
- Du kan bestemme selv over din utdanning.
- Du har rett til hjelp fra barnevernet hvis du har det vanskelig eller er i nød.
- Du kan kjøpe vin og øl, men ikke sprit.
- Du kan settes i varetekt, men foreldrene dine skal varsles og har bestemte rettigheter.
- Du kan ta førerkort for bil og tung motorsykkel
- Foreldrene dine må spørre deg før de bestemmer over pengene dine.
- Du har rett til å nekte at foreldrene får vite at du har vært hos lege.
- Du bestemmer selv i personlige og økonomiske saker.

Kopioriginal 5: Svar til "Når kan jeg...?"

0 år

Du har rett til hjelp fra barnevernet hvis du har det vanskelig eller er i nød.
Du har rett på tilstrekkelig mat og et ordentlig bosted.
Du har rett til nødvendig helsetjenester der du bor.
Du har rett til spesiell hjelp hvis du er funksjonshemmet.
Ingen har lov til å slå deg.

6 år

Du har rett og plikt til å gå på skolen.

9 år

Du kan velges inn i elevrådet.

12 år

Du kan ikke adopteres uten at du selv vil det.
Du må bli hørt i saker som angår dine personlige forhold, f.eks. hvor du skal bo hvis foreldrene dine er skilt.

13 år

Du kan velge om du vil ha nynorsk eller bokmål som hovedmål (i 8. klasse).
Du kan ha en lett jobb så lenge det ikke går ut over helse eller skole.

14 år

Foreldrene dine må spørre deg før de bestemmer over pengene dine.

15 år

Du har rett til å bestemme over pengene du har tjent selv.
Du har rett til å bli varslet og til å si din mening dersom skolen skal bestemme noe som angår deg.
Du har rett til å melde deg inn og ut av foreninger og kirkesamfunn.
Du har rett til å ta vanlig lønnet arbeid hvis foreldrene dine ikke har noe imot det.
Du kan bestemme selv over din utdanning.
Du kan bli straffet med fengsel eller pengebót hvis du bryter loven.
Du kan settes i varetekt, men foreldrene dine må varsles og har bestemte rettigheter.

16 år

Du kan slutte på skolen. (etter 10. klasse)
Du har rett til å nekte at foreldrene får vite at du har vært hos lege.
Du kan gifte deg med foreldrenes og myndighetenes godkjenning.
Du kan ha sex dersom dere gjør det frivillig.
Du kan ta mopedførerbevis.

18 år

Du bestemmer selv i personlige og økonomiske saker.
Du har ikke lenger rett til spesiell beskyttelse som barn.
Du har stemmerett ved stortingsvalget.
Du kan flytte hjemmefra hvis du selv vil det.
Du kan gå på film med 18 års aldersgrense i følge med en voksen.
Du kan kjøpe sigaretter og tobakk.
Du kan kjøpe vin og øl, men ikke sprit.
Du kan ta førerkort for bil og tung motorsykel.
Hvis du er en mann, kan du bli innkalt til militær eller sivil tjeneste.

Hva er det som forstyrrer lyttingen?

- **Av-på lytting**

Folk tenker fortere enn de snakker. Når vi lytter til noen, har vi tid til å tenke. Ofte bruker vi denne tiden til f.eks. å tenke på lunsj, eller det vi gjorde i går, istedenfor å tenke over hva den andre sier.

- **Defensiv lytting**

I alle kulturer finnes det visse ord eller uttrykk som får andre til å slutte å lytte, som f.eks. ”radikaler”, ”egoist”, ”du har ikke peiling!” Når folk hører disse ordene, slutter de å lytte og planlegger sitt forsvar eller et motangrep.

- **Lytting med fordommer**

Noen ganger bestemmer vi oss meget fort for at personen (eller temaet) er kjedelig, uviktig, feilaktig, eller at vi allerede vet hva den andre kommer til å si. Da slutter vi å lytte.

- **Forstyrret lytting**

Støy, lys, temperatur, andre ting i rommet, eller hva vi har spist til frokost kan forstyrre oss i å lytte til hva en annen sier. Men det går an å øve seg på å lytte oppmerksomt til tross for forstyrrelser.

Hva hjelper oss til å lytte?

Vi lytter ikke bare med hjernen, men også med kroppen:

- Se på den som snakker
- Hold god øyekontakt
- Innta en åpen kroppsholdning (unngå å legg armene i kors, snu deg bort, ...)
- Len deg forover mot taleren
- Slapp av

Lytt til det som blir sagt:

- Vær oppmerksom på det sentrale temaet, ikke bare "faktene"
- Vær åpen for det som blir sagt
- Tenk framover
- Analysér og vurder
- Ikke avbryt

Lytt til hvordan ting ble sagt:

- Ikke-verbale signaler (f.eks. ansiktsuttrykk, kroppsholdning)
- Høyden og lyden av stemmen

Det er viktig å lytte fordi ...

- Det viser folk at du setter pris på deres erfaringer og hva de har å si
- Det oppmuntrer folk til å snakke ærlig og fritt
- Det kan hjelpe deg til å finne ut hvor andre er enig eller uenige med deg, og det •
hjelper deg å tenke på løsninger på uoverensstemmelser

Kopioriginal 8: På telttur

Situasjon 1

Noen må sove nær telldøren som ikke kan lukkes helt. Om morgenen har denne personens ting som oftest falt ut på det våte gresset. Han/hun klager over at tingene ble ødelagt. Hva gjør dere?

Situasjon 2

På møtet ble dere alle enige om hvordan leiren skulle organiseres. Nå er det en av dere som ikke overholder avtalen. Hvordan kan dere sørge for at reglene følges?

Situasjon 3

Noen forlot vannkjelen som kokte over bålet og gikk for å bade. Kjelen falt i bålet og gnistene tente på et hjørnet av teltet. Dere blir klar over at dere har et sikkerhetsproblem. Det kan også finnes andre problemer. Hva gjør dere?

Situasjon 4

Det å hente vann fra kilden er en veldig kjedelig oppgave. Alle liker mye bedre å bade enn å hente vann. Men én av dere forstrekker armen under svømming og kan ikke lengre bære vann. Det betyr at alle andre må bruke enda mer tid på å hente vann. Hva gjør dere?

Situasjon 5

Én av dere har tatt med radio og spiller høy musikk tidlig om morgenen. Alle de andre blir sinte for det. Hva gjør dere?

Situasjon 6

Alle deler teltet, men dere kan ikke bli enige om å holde det ryddig. Noen vil at det alltid skal være pent i teltet, andre er ikke interessert i det. Den gjentatte krangelen om dette begynner å påvirke atmosfæren på leiren. Hva gjør dere?

Situasjon 7

Noen ødelegger en dyr gitar som tilhører en annen. Han/hun nekter å betale for reparasjonen. Hva gjør dere?

Situasjon 8

En venn besøker dere et par dager. Han/hun har tatt med sitt eget telt, men han/hun forholder seg ikke til reglene alle andre er blitt enig om. Hva gjør dere?

Historien om Luis Díaz

Den 17 september 1992 var Luis Enrique Landa Díaz, en 21 år gammel medisinstudent ved Universitetet i Aragua, Venezuela, ute for å feire fakultetets 17-års-jubileum sammen andre studenter og ansatte. I nærheten oppstod det , i følge vitner, en krangel mellom noen av studentene og nasjonalgardene som patruljerte på området. 20 medlemmer av nasjonalgarden begynte å avfyre tåregass mot studentene.

Klokken 2.30 begynte gardistene å skyte med skarp ammunisjon i retning av studentene. Luis Díaz ble drept av en kule noen minutter senere. Hele hendelsen ble tatt opp på video.

Det ble satt i gang en offisiell undersøkelse av saken, og et medlem av nasjonalgarden ble anklaget for udåden. Det ble innledet både en sivil og en militær rettssak.

I mars 1993 krevde militærdømstolen eksklusivt ansvar for saken. Det var vel kjent at militærdømstolene pleide å la medlemmer av sikkerhetsstyrkene som var tiltalt for menneskerettighetsbrudd, slippe unna ansvaret.

Da Luis Diaz' familie forsøkte å få offentlig oppmerksomhet om saken, ble de systematisk trakassert. Familien ble truet per telefon, og det ble avfyrt skudd mot huset deres. I desember 1992 ble Luis Díaz' far skutt i kneet av bevæpnede menn i en bil.

Informasjon om politisk drap

Uttrykket "utenomrettslig henrettelse" beskriver et ulovlig overlagt drap eller vilkårlig drap som blir utført etter ordre fra en regjering eller med dens samtykke. Hvis myndighetene nekter å undersøke et ulovlig drap utført av sikkerhetsstyrkene, eller å stille de som er ansvarlige for retten, snakker man også om en utenomrettslig henrettelse som regjeringen er ansvarlig for. Man kan også bruke uttrykket "politisk drap", som er lettere å forstå. Dette uttrykket inkluderer også drap som blir utført av væpnede politiske grupper.

Det er forskjell på politiske drap og drap som er forsvarlige etter loven. Hvis noen blir drept av soldater i selvforsvar, kan drapet være berettiget. Det er også lovlig å drepe fiendtlige soldater i krig. Det er ikke et politisk drap når en soldat dreper av personlige grunner og blir stilt for retten som alle andre drapsmenn. Man snakker heller ikke om utenomrettslig henrettelse når en person henrettes etter å ha blitt dømt til døden i en rettfærdig rettssak, selv om også dette er et menneskerettighetsbrudd.

Regjeringer som er ansvarlige for politiske drap, overholder ikke sine menneskerettslige forpliktelser. Noen regjeringer prøver ikke engang å rettfærdiggjøre sine menneskerettighetsbrudd. Andre bruker metoder som skal skjule at det har skjedd et mord. Drapene skjer ofte om natten, når ofrene er alene. Ofrenes kropp er gjort ugjenkjennelige og gjemt. Men de fleste regjeringer som er innblandet i politisk drap, lyver rett og slett eller prøver å bagatellisere fakta.

I juni 1989 massakrerte den kinesiske hæren studenter som demonstrerte for mer demokrati på Tiananmen-plassen i Beijing. TV-kameraer filmet hendelsen, og den ble toppnyhet i hele verden. Tusenvis av mennesker var vitner. Hundrevis av kropp ble funnet i likhus og på sykehus. Allikevel påstod den kinesiske regjeringen opprinnelig at ingen hadde blitt drept. Senere forandret den på denne versjonen: Regjeringen innrømmet nå at 200 mennesker hadde dødd i Beijing under "sammenstøt" mellom soldater og demonstranter, et tall som var betydelig mindre enn det virkelige.

Noen regjeringer unnskylder seg med at volden er en del av hverdagen i deres samfunn, eller at den kommer fra spenninger mellom etniske grupper. Vold blir vanlig i ethvert samfunn der menneskerettighetene blir grovt tilsidesatt. Vold mellom forskjellige befolkningsgrupper er ikke noe uunngåelig resultat av etniske eller religiøse spenninger. Den begynner ofte eller blir verre på grunn av myndighetenes politikk.

Nødlanding på Moebius

Den kosmiske ferieraketten *Voyager* på vei fra jorden til ferieplaneten Funfaria har havnet i en meteoritt-storm. Romskipet er alvorlig skadet og alle kommunikasjonssystemer ble ødelagt før man kunne sende et nødsignal. Piloten har klart å kræsje på Moebius, den nærmeste planeten.

Planeten er nesten utforsket, men de overlevende fra det ødelagte romskipet vet at den har en oksygenatmosfære lik jordens og at tidligere reisende installerte et redningsfyrtårn på Moebius' nordpol. Uheldigvis har romskipet kræsjet nær den motsatte polen. Turen til fyrtårnet kan ta flere måneder.

Dere er blant den store gruppen av overlevende som begynner reisen mot fyrtårnet. Dere har klart å redde en del proviant og materiell, men underveis dukker det opp problemer som dere må løse sammen. Hvis dere taper altfor mye tid på det, kan det bli farlig for hele gruppen, og dere risikerer å aldri komme frem.

Spillregler

- Bland problemkortene sammen og legg dem i en bunke med forsiden ned på bordet.
- Ta opp ett kort om gangen og les gjennom det. Ethvert problem har to løsningsmuligheter, "A" og "B". Deres gruppe **må** velge én av de to mulighetene.
- Når dere har tatt en avgjørelse, skal dere fargelegge den tilsvarende delen av spillebrettet. Begynn nederst til venstre og fortsett langs veien fram til redningsfyrtårnet på toppen. Hvis dere bestemmer dere for mulighet "A", fargelegg ett felt. Hvis dere bestemmer dere for mulighet "B", fargelegg to felt.
- Gå først videre til det neste problemet når dere har avsluttet det forrige.
- Selv om "B"-løsninger bringer dere lengre frem, skal dere **ikke** velge "B"-svaret bare på grunn av dette. Gjør alltid det gruppen synes er **riktig**, selv om det forsinker dere.
- Når gruppen deres når fyrtårnet (dere trenger ikke å komme nøyaktig på det), tell antall trekk dere brukte. Skriv antallet "A"- og "B"-trekk i boksen nederst på spillebrettet.
- Ta vare på rekkefølgen til problemkortene dere har diskutert, slik at dere eventuelt kan sjekke senere hvilke avgjørelser dere tok.

Kopioriginal 12: Nødlanding på Moebius

Problem 1

Et medlem av gruppen elsker å synge. Dessverre synger hun hele tiden. De fleste bryr seg ikke om det, men noen sier det gjør dem gale. Skal dere:

A: Ikke gjøre noen ting med det og la henne synge når som helst hun har lyst til det?

B: Kreve at hun slutter å synge når andre er i nærheten?

Problem 2

Noen personer som har blitt skadd under landingen forsinker dere. Dere frykter at dere kanskje ikke vil nå fyrårmet før det blir slutt på provianten. Skal dere:

A: Tilpasse hastigheten til de skadde og risikere alles liv?

B: Forlate dem, selv om de kanskje vil dø?

Problem 3

Det er uenighet om hvem som skal lede gruppen. Det ville koste mye tid å gi alle anledning til å snakke. Skal dere:

A: Fortsette med systemet med at enhver skal få anledning til å si sin mening?

B: Holde en avstemning for å velge en leder som kan ta raske avgjørelser.

Problem 4

En familie med et alvorlig funksjonshemmet barn, klager over at de ikke klarer å ta ordentlig vare på henne. Barnet lider. Skal dere:

A: Velge en ekstra person som skal hjelpe familien?

B: Overlate til familien å løse sine egne problemer?

Problem 5

En i gruppen føder et barn. Barnet er sykt og vil muligens dø hvis det blir transportert. Skal dere:

A: Stanse gruppen til mor og barn er i stand til å reise?

B: Fortsette og håpe at barnet vil overleve?

Problem 6

Gruppen kommer til en dam med en blass, grønn væske. Væsken gjør at de som drikker den, føler seg lykkelige, men noen drikker for mye som gjør dem late. Skal dere:

A: Tillate at alle drikker?

B: Forby all drikking fra dammen?

Problem 7

En 12åring oppfører seg dårlig og forsinker gruppen. Hans foreldre klarer ikke å takle problemet, men nekter å la noen annen ta seg av det. Skal dere:

A: Respektene foreldrenes ønske?

B: Overlate barnet til en annen familie?

Problem 8

En av lederne i gruppen er blitt syk og trenger en blodoverføring. Det er flere som har den samme blodtypen, men ingen melder seg frivillig fordi de frykter en infeksjon. Skal dere:

A: Akseptere at folk nekter å gi blod?

B: Tvinge folk til å gi blod?

Kopioriginal 12: Nødlanding på Moebius

Problem 9

En person kritiserer hele tiden måten gruppen blir ledet på. Kommentarene hans påvirker de andres holdning. Skal dere:

A: La ham fortsette?

B: Si til ham at han skal være stille og skille ham fra de andre?

Problem 10

Et medlem av gruppen nekter å ta seg av de oppgavene han får. Han sier det er meningsløst – dere er dømt til å mislykkes allikevel. Han er svært deprimeret. Skal dere:

A: La ham være i fred og gjøre som han vil?

B: True med å straffe ham hvis han ikke jobber?

Problem 11

Et eldre par som føler at de forsinker gruppen, tilbyr seg frivillig å bli igjen. Skal dere:

A: Hjelp dem til å klare reisen?

B: Akseptere deres tilbud?

Problem 12

Dere oppdager at personen som har fått ansvar for provianten har vært seks år i fengsel for tyveri. Hittil har han gjort en meget bra jobb. Skal dere:

A: Ha tillit til ham og la ham fortsette jobben?

B: Ikke ta noen sjanser og gi noen annen ansvaret for provianten?

Problem 13

Det oppstår en konflikt mellom to gruppe-medlemmer. De avtaler å slåss i kveld. Skal dere:

A: La dem slåss?

B: Forhindre kampen for å unngå at uroen sprer seg?

Problem 14

Det er meget kaldt på planeten. Noen av passasjerene mistet sine varme klær da romskipet kræsjet. Skal dere:

A: Tillate at alle bruker sine egne klær, siden de vil bli slitt ut før eller senere?

B: Få alle til å dele på klærne.

Problem 15

Det har skjedd noen tyverier. En kvinne blir tatt på fersk gjerning da hun stjeler penger fra en veske. Skal dere:

A: Straffe henne for den ene ugjerningen dere vet hun har begått?

B: Straffe henne meget strengt for å statuere et eksempel?

Amnesty International Norge

PB. 702, Sentrum, 0106 Oslo

Tlf. 22 40 22 00

E-post: learn.your.rights@amnesty.no

kto.: 9001.06.50827

Internett: www.amnesty.no